

NİCE ZİRVESİ SONRASINDA AVRUPA TOPLULUKLARI YARGI SİSTEMİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERE BİR BAKIŞ

İlke GÖÇMEN*

GİRİŞ

ATAD ve İDM Avrupa Birliği'nin yargı erkini oluşturmaktadır. Kuruluşundan bugüne Avrupa Topluluklarının yargı sisteminin yapısı ve işleyişi üzerindeki en büyük değişiklik, 1988 yılında kurulan İDM olmuştur. 1999 yılında yürürlüğe giren ve kurucu antlaşmaları değiştiren Amsterdam Antlaşması, yargısal reform beklentilerine karşılık verememiştir.

2003 yılında yürürlüğe giren Nice Antlaşması ise Toplulukların yargı sisteminin değişimine olanak tanıyan pek çok yeni düzenleme getirmiştir. ATAD ile İDM birbirinden ayrılarak, her birinin kendi yetki alanı içerisinde hukuka saygıyı sağlayacağı belirtilmiştir. Buna ek olarak, belirli alanlarda yetki kullanmak üzere İDM'ye bağlı adli panellerin kurulabilmesinin yolu açılmıştır. ATAD'ın artan iş yükünün hafifletilmesi için, belirli alanlarda önkara başvurularının İDM tarafından sonuçlandırılabilmesi hükmü antlaşmaya eklenmiştir. Tüm bu gelişmeler, ileride ATAD'ın Topluluk hukukunun önemli sorunlarına odaklanmasını sağlamak amacını taşımaktadır.

Bu çalışmada ATAD'ın Toplulukların gelişimi üzerindeki rolü üstünde durulmamıştır. Buna ek olarak, Topluluk yargı organları tarafından karara bağlanan davalar da incelenmemiştir. Bu çalışma, esas olarak Topluluk yargı organlarının oluşumu, yetki alanları ve yargılama usulleri ile ilgilenmektedir.

Bu çalışmada Nice Antlaşması ile değiştirilen kurucu antlaşma doğrultusunda Toplulukların yargısal kolunu oluşturan ATAD, İDM ve adli panel olarak kurulan PM incelenmiştir. Fransa ve Hollanda halkoylaması sonucu hukuki durumu belirsizlik arz eden Avrupa Anayasası¹, Topluluk yargı organlarının yapısı ve oluşumu ile ilgili olarak Nice Antlaşması ile getirilen değişiklikleri yinelemekten öteye geçmemiştir. Bu nedenle, çalışma içerisinde ilgili kurucu antlaşma maddesine karşılık gelen Avrupa Anayasası maddesinin belirtilmesi ile yetinilmiştir.

* Adli Yargı Hakim Adayı, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü AT Hukuk Doktora Öğrencisi

¹ Avrupa Anayasası terimi, 29 Ekim 2004 tarihinde imzalanan "Avrupa Anayasal Antlaşma Taslağı"ni ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Avrupa Anayasası: Fransa'da 29 Mayıs 2005, Hollanda'da 1 Haziran 2005 tarihinde yapılan halk oylamalarında reddedilmiştir.

I. Avrupa Toplulukları Adalet Divanı

ATAD, Toplulukları kuran kurucu antlaşmalar içinde ayrı ayrı düzenlenmiştir.² AET ve AAET, AKÇT model alınarak kurulmuş ve her üç Topluluğa ait kurumların birleştirilmesi fikri gündeme gelmiştir. AET ve AAET Antlaşmaları ile aynı tarihte imzalanan Avrupa Topluluklarının Bazı Ortak Kurumlarına Dair Sözleşme³ neticesinde, üç Topuluk için ortak bir Adalet Divanı kurulmuştur.⁴ Adalet Divanı, kuruluşundan bu yana sürekli bir mahkeme olarak görevini sürdürmektedir.⁵

ATA md. 221–223 ATAD'ın yapısına; md. 226–244 yetkisine ve md. 245 işleyişine ilişkindir. Kurucu antlaşma hükümleri, diğerlerinin yanında esas olarak, Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol (Statü) ve Usul Kuralları ile tamamlanmaktadır.⁶ Buna ek olarak, Topuluk tarafından imzalanan anlaşmalar ve ortaklık anlaşmaları ATAD'ın yetkisini etkileyen düzenlemelere yer verebilmektedir.

Nice Antlaşması ile değişik kurucu antlaşma içinde Topuluk yargı organları ile ilgili sadece temel düzenlemelere yer verilmiş, düzenlemenin diğer kısmı Statü ve Usul Kurallarına bırakılmıştır.⁷ Nice Antlaşması ile Statü, kurucu antlaşmaya ekli bir protokol olmasına karşın; kurucu antlaşma değişikliğine ilişkin prosedürden farklı olarak değiştirilebilecektir. Statünün değiştirilmesi iki şekilde gerçekleştirilebilir. İlk olarak, Adalet Divanı'nın başvurusu üzerine Konsey tarafından, Avrupa Parlamentosu ve Komisyon'a danışıldıktan sonra oybirliği ile değiştirilebilecektir. İkinci olarak, Komisyon'un başvurusu üzerine Konsey tarafından, Avrupa Parlamentosu ve Adalet Divanı'na danışıldıktan sonra, oybirliği ile değiştirilebilecektir.⁸ Bu değişiklik, Statünün hâkimler ve hukuk sözcülerinin statüsünü düzenleyen birin-

² Bkz. AKÇTA md. 7. 31–44; AKÇTA Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol; AAETA md. 136–160; AAETA Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol; ATA md. 220–245; ATA Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol.

³ İmza tarihi: 25 Mart 1957; yürürlük tarihi: 1 Ocak 1958.

⁴ Adı geçen Sözleşme ile her üç Topuluk bakımından tek bir Parlamento kurulması da sağlanmıştır. 8 Nisan 1965 tarihinde imzalanan ve 1 Temmuz 1969'da yürürlüğe giren Avrupa Toplulukları İçin Tek Konsey ve Tek Komisyon Kuran Antlaşma ile üç Topuluk bakımından tek bir Komisyon ve Konsey kurulmuştur.

⁵ ATA Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 15.

⁶ Nice Antlaşması ile Birliğin yargı sistemini etkileyecek kimi önemli yeniliklerin getirilmesinin ardından, Avrupa Anayasası çalışmalarında Divan'ın rolü üzerinde fazla durulmamıştır. TRIDIMAS, TAKIS, <http://www.fedtrust.co.uk/uploads/constitution/05_04.pdf>. "The ECJ and the Draft Constitution: A Supreme Court for the Union?", *The Federal Trust*, 05/04, Mayıs 2004, s. 3.

⁷ Nice Antlaşması öncesinde toplanan Hükümetlerarası Konferans, hükümetlerarası konferans toplanması yoluyla sağlanan kurucu antlaşma değişikliği sürecine girilmeden Topuluk yargı organlarının yeni durumlara uyum sağlaması konusunda anlaşmaya varmıştır. MILLER, VAUGHNE, <<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2001/rp01-049.pdf>>. "The Treaty of Nice and the Future of Europe Debate", *House of Commons*, 01/49, 2001, s. 26. Hükümetlerarası Konferans, yargısal sistemi yeniden tasarlamak yerine onarmayı ve aynı zamanda sistemin gelecekteki değişikliklere uyarlanmasını tercih etmiştir. HEFFERNAN, LIZ, "The Community Courts Post-Nice: A European *Certiorari* Revisited", *International and Comparative Law Quarterly*, Cilt: 52, Kasım 2003, s. 909.

⁸ Bu durum, kurucu antlaşmalar iki parçaya bölünerek birincil hukukun kimi düzenlemelerinin değiştirilmesinin daha kolay hale getirilmesinin habercisi olabilir. YATAGANAS, XENOPHON, "The Treaty of Nice: The Sharing of Power and the Institutional Balance in the European Union – A Continental Perspective", *European Law Journal*, Cilt: 7, Sayı: 3, Eylül 2001, s. 278.

ci başlığı dışındaki bölümlere ilişkindir.⁹ Usul Kuralları ile ilgili olarak, gerek ATAD gerekse de İDM tarafından oluşturulacak Usul Kuralları, Konsey tarafından nitelikli oy çokluğu ile kabul edilecektir.¹⁰

Nice Antlaşması ile gerek kurucu antlaşma içerisinde Topluluk yargı organları ile ilgili temel düzenlemelere yer verilmesi gerekse de Statü ve Usul Kurallarının değiştirilmesinde esnek usullerin benimsenmesi, kurucu antlaşma değişikliği olmadan Topluluk yargı sisteminin yeni durumlara uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır.

ATAD incelenirken, ikili bir ayrıma gidilmiştir. İlk bölümde ATAD'ın yapısı üzerinde durulmuştur. Bu bölüm de kendi içinde ikiye ayrılmıştır. İlk kısımda, ATAD içerisinde görev yapan kişiler ele alınmıştır. İkinci kısımda, ATAD içindeki yargılama birimlerine değinilmiştir. İkinci bölümde ATAD'ın yetkisi üzerinde durulmuştur.

1. ATAD'ın Yapısı

ATAD'ın yapısına ilişkin düzenlemeler, ATA md. 221–223, Statü ve ATAD Usul Kuralları içerisinde yer almaktadır.¹¹

A. ATAD'ın Oluşumu

Bu kısımda; hâkimler, ATAD başkanı, hukuk sözcüleri, ATAD başkâtibi ve yardımcı raportörler incelenecektir.

a. Hâkimler

aa. Hâkim Sayısı

Nice Antlaşması ile değiştirilmeden önce Adalet Divanı'nda yer alacak hâkimlerin sayısı rakam olarak belirtilmişti. Nice Antlaşması ile değiştirilen metne göre, Adalet Divanı'nda, her üye devletten bir hâkim bulunacaktır.¹² ATAD, bugün, 25 üye devletten gelen 25 hâkimden oluşmaktadır.¹³

bb. Hâkimlerin Atanması

Adalet Divanı'nda görev alacak hâkimler, kendi ülkelerinde her türlü bağımsızlık teminatına ve en yüksek yargısal görevlerin yerine getirilmesi için gereken nitelik ve yeteneklere sahip kişiler ya da bu yeteneklere sahip oldukları herkes tarafın-

⁹ ATA md. 245/2. Krş. Avrupa Anayasası, md. III–381.

¹⁰ ATA md. 223/6, 224/5.

¹¹ Krş. AAETA md. 137-140a. AKÇTA 2002 yılında yürürlükten kalkmıştır.

¹² ATA md. 221/1. İDM bakımından ATA md. 224/1 ile hâkimlerin sayısının Statü tarafından belirleneceği öngörülmüştür. Krş. Avrupa Anayasası, md. I–29/2.

¹³ Her üye devletten bir hâkimin Divan'da bulunması, ulusal hukuk geleneklerinin Divan'da temsil edilmesini sağlamaktadır. STEINER, JO – WOODS, LORNA – TWIGG-FLESNER, CHRISTIAN, *Text Book on EC Law*, 8. Edition, Oxford University Press, Great Britain, 2003, s. 34. Genişleme ile yeni üye devletlerin ve yeni dillerin AB içinde yer alması, Divan'ı mahkeme olarak bir bütün olmaktan, idare edilmesi gittikçe daha da zorlaşan aşırı büyük bir mahkeme olmaya doğru götürmektedir. VAN GERVEN, WALTER, "The Role and Structure of the European Judiciary Now and in the Future", *European Law Review*, Cilt: 21, Sayı: 3, Haziran 1996, s. 217.

dan bilinen hukuk danışmanları arasından seçilir.¹⁴ Hâkimler, üye devlet hükümetlerince alınacak ortak bir kararla atanır.¹⁵ Hâkimlerin görev süresi altı yıl olarak belirlenmiştir.¹⁶ Her üç yılda bir hâkimler kısmen yenilenir. Bu yenileme, sıra ile on üç ve on iki hâkim için yapılır.¹⁷ Görev süresi sona eren hâkimlerin yeniden atanması mümkündür.¹⁸ Görev sürelerinin bitiminden önce görevleri sona eren hâkimlerin yeri kalan görev süresi için doldurulur.¹⁹

ATA md. 221, her üye devletten bir hâkim olacağını belirtmekte; ancak bu hâkimlerin söz konusu üye devlet vatandaşı olması gerektiğine ilişkin bir tespit yapılmamaktadır. Buna karşılık uygulamada üye devletler, hâkimlik için kendi vatandaşları arasından aday göstermektedir.²⁰

cc. Hâkimlerin Tabi Olduğu Hükümler

aaa. Göreve Başlama

Her hâkim, göreve başlamadan önce, görevini tam bir tarafsızlık ve namus ile yerine getireceğine ve müzakere sonucu alınan kararların hiçbir sırrını açıklamayacağına dair yemin eder. Bu yemin, kamuya açık bir oturumda yapılır.²¹

bbb. Yargı Muafiyeti

Hâkimler, yargı muafiyetinden yararlanmaktadır. Hâkimler, resmi sıfatları ile yaptıkları yazılı ve sözlü işlemler bakımından görevlerinin sona ermesinden sonra da muafiyetten yararlanmaya devam eder.²²

Divan, genel kurul halinde yaptığı toplantıda alacağı karar ile muafiyeti kaldırabilir.²³ Muafiyetin kaldırılmasının ardından bir hâkime ceza davası açıldığında, bu hâkim ancak her üye devlette ulusal yargılamada en yüksek derecedeki hâkimleri yargılamaya yetkisine sahip mahkemede yargılanabilir.²⁴

ccc. Avrupa Topluluklarının Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Hakkında Protokol

Avrupa Topluluklarının Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Hakkında Protokol²⁵ md. 12–15 ve md. 18 hâkimlere de uygulanmaktadır.²⁶

¹⁴ Her üye devlet kendi geleneğine uygun olarak hâkim atamaktadır. Belirli üye devletler, akademisyenleri hâkim olarak aday göstermeyi tercih ederken, Birleşik Krallık ve İrlanda gibi diğerleri seçkin avukatlar ya da yerel hâkimleri aday göstermeyi uygun bulmuştur. CRAIG, PAUL – DE BURCA, GRAINNE, *EU Law: Texts, Cases and Materials*, 3. Edition, Oxford University Press, Oxford, 2003, s. 88–89.

¹⁵ Hükümetler, hâkim atamalarını diplomatik buluşmalar aracılığıyla gizli bir biçimde yapmaktadır. DOUGLAS-SCOTT, SIONAIDH, *Constitutional Law of the European Union*, Great Britain, 2002, s. 201.

¹⁶ ATA md. 223/1. Krş. Avrupa Anayasası, md. I–29/2; III–355/1.

¹⁷ ATA md. 223/2; Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 9/1. Krş. Avrupa Anayasası, md. III–355/2.

¹⁸ ATA md. 223/4.

¹⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 7.

²⁰ DEHOUSSE, RENAUD, *The European Court of Justice, The Politics of Judicial Integration*, St. Martin's Press, Newyork, 1998, s. 7. Buna ek olarak, Divan, kadın üyelerin ve etnik azınlık üyelerinin kendilerine yer bulamadığı bir organ olarak dikkat çekmektedir. Bkz. CRAIG - DE BURCA, s. 89; DOUGLAS - SCOTT, s. 202.

²¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 2; ATAD Usul Kuralları md. 3

²² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 3/1.

²³ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 3/2.

²⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 3/3.

²⁵ Protokol tarihi: 8 Nisan 1965.

ddd. Bağımsızlık

Hâkimlerin bağımsızlığı, gerek statülerini düzenleyen hükümler vasıtasıyla gerekse de birtakım usul kuralları aracılığıyla güvence altına alınmıştır. Bu usul hükümleri arasında, Divan müzakerelerinin gizli tutulması, kararların çoğunluk oyuna göre oluşması ve kararların tüm hâkimlerce imzalanarak muhalefet şerhi ve kişisel görüşlere yer verilmemesi gösterilebilir.²⁷

eee. ATAD Hâkimliği Sıfatıyla Bağdaşmayan İşler

Hâkimler hiçbir kamusal veya siyasal görev üstlenemezler.²⁸ Konsey tarafından istisnai olarak muafiyet tanındığı durumlar dışında, ücretli olsun ya da olmasın hiçbir profesyonel çalışma yapamazlar.²⁹ Atanmaları anında, görevleri süresince ve bunun bitmesinden sonra da hâkimler, görevlerinden doğan, özellikle görevlerinin sona ermesinden sonra kimi görevlerin veya avantajların kabulü konusunda dürüstlük ve titizliğe uymakla yükümlüdür.³⁰

fff. Merkezde Oturma Yükümlülüğü

Hâkimler, Divan merkezinin bulunduğu yerde oturmakla yükümlü kılınmıştır.³¹

dd. Hâkimlerin Görevlerinin Sona Ermesi

Hâkimlerin görevleri, görev sürelerinin dolması sonucu veya ölüm ile sona erer. Bir başka sona erme istifa halinde gerçekleşir.³² İstifa mektubu Konsey başkanına iletilmek üzere, Divan başkanına gönderilir. Bu son bildirim ile hâkimlik makamı boşalır.³³

Bir hâkimin gerekli koşulları taşıyamadığı veya görevlerinden doğan yükümlülükleri yerine getiremediği düşünülüyorsa, söz konusu hâkim, diğer hâkimler ve hukuk sözcülerinin oybirliği ile alacağı bir kararla görevden alınabilir. Böyle bir kararla hâkimler, emeklilik haklarından ve diğer menfaatlerinden de yoksun bırakılabilir.³⁴ Başkâtip, bu kararı Avrupa Parlamentosu ve Komisyon başkanının dikkatine sunar ve Konsey başkanına bildirir.³⁵ Bu son bildirim ile hâkimlik makamı boşalır.³⁶

²⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 3/4.

²⁷ Bkz. ARAT, TUĞRUL, *Avrupa Toplulukları Adalet Divanı*, ATAUM Yayınları, No: 3, Ankara, 1989, s. 15; DEHOUSSE, s. 13. Dehousse, Divan'a hâkim seçiminin üye devletler tarafından yapılması ve belirli bir süre sonunda görevlerinin yenilenmesinin yine üye devletler tarafından yapılacağını dikkate alarak, ulusal düzeyde hâkimlerinin bağımsızlığını sağlamaya yönelik önemli araçlardan biri olan görevden alınama garantisinin yokluğuna dikkat çekmektedir. Bu durumun, hâkim üzerinde üye devlet tarafından baskı unsuru olarak kullanılabileceği üzerinde durmaktadır. Buna karşılık, Dehousse, üye devletlerin atama yetkilerini kötüye kullandıklarını gösteren bir bulguya rastlanmadığını da ifade etmektedir. DEHOUSSE, s. 12, 15. Aynı yönde bir görüş için bkz. DINAN, DESMOND, *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration*, 2. Edition, Palgrave, Great Britain, 1999, s. 307.

²⁸ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 4/1.

²⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 4/2.

³⁰ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 4/3.

³¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 14.

³² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 5/1.

³³ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 5/2.

³⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 6/1; bkz. ATAD Usul Kuralları md. 4.

³⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 6/2.

³⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 6/3.

b. ATAD Başkanı

Hâkimler, Adalet Divanı başkanını kendi aralarından üç yıl için seçer. Üç yılın sonunda başkanın yeniden seçilmesi mümkündür.³⁷

ATAD başkanı; Divanın çalışmasını yönetir ve Divana gelen davaları, Divan tarafından konmuş bulunan kıstaslar uyarınca, gerektiğinde, dairelere havale eder, yargılamanın, muhtelif evrelerine göre, takvimini belirleyerek, duruşma günlerini tayin eder.³⁸ Buna ek olarak, Başkan, başvuru üzerine seri muhakeme usulü ile ihtiyati tedbirler hakkında karar verebilir.³⁹

c. Hukuk Sözcüleri

Adalet Divanına sekiz hukuk sözcüsü yardımcı olur.⁴⁰ Adalet Divanı'nın talebi halinde, Konsey oybirliği ile hareket ederek hukuk sözcülerinin sayısını arttırabilir.⁴¹ Hukuk sözcüleri; nitelikleri, atanma yöntemleri ve görev koşulları bakımından hâkimlere ilişkin hükümlere tabidir.⁴²

Hukuk sözcüsünün görevi, Adalet Divanı'na açılan davalar hakkında açık oturumda nihai talep sunmaktır.⁴³ Hukuk sözcüsünün bu görevi yerine getirirken tam bir tarafsızlık ve bağımsızlık içinde hareket etmesi beklenmektedir.⁴⁴ Nice Antlaşması öncesinde hukuk sözcüsünün her davada nihai talep sunması gerekirken, söz konusu antlaşma ile değiştirilen metne göre bu görevin hangi durumlarda yerine getirileceği Statü ile tespit edilecektir.⁴⁵ Statüye göre, Divan, dava konusu olayın hiçbir yeni hukuksal sorun ortaya çıkarmadığı görüşündeyse, hukuk sözcüsünün görüşünü aldıktan sonra, davanın hukuk sözcüsünün nihai talebi olmaksızın yürütülmesine karar verebilir.⁴⁶

³⁷ ATA md. 223/3; ATAD Usul Kuralları md. 7/1. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-355/3.

³⁸ ARAT, s. 19; ATAD Usul Kuralları md. 8; 9; 25.

³⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 39.

⁴⁰ Hukuk sözcüleri hakkında yapılan detaylı bir çalışma için bkz. TRIDIMAS, TAKIS, "The Role of the Advocate General in the Development of Community Law: Some Reflections", *Common Market Law Review*, Cilt: 34, Sayı: 6, Aralık 1997, s. 1349-1387. Jacobs'a göre, hâkim sayısı artarken hukuk sözcülerinin sekiz kişi ile sınırlandırılması, yargılama usulü içinde darboğaz olarak görülebilir. Bununla birlikte, Divan'a bazı davalar bakımından tanınan gerekçeli karar verme hakkı ve Nice Antlaşması ile getirilen her davada hukuk sözcüsünün nihai talebinin alınmasının gerekli olmaması yetkisi, hukuk sözcülerinin daha kapsamlı davalara odaklanmasını sağlayacaktır. JACOBS, FRANCIS, "Recent and Ongoing Measures to Improve the Efficiency of the Court of Justice", *European Law Review*, Cilt: 29, Sayı: 6, Aralık 2004, 825.

⁴¹ ATA md. 222/1. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-354/1.

⁴² ATA md. 223/1; Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 8.

⁴³ ATA md. 222/2.

⁴⁴ ATA md. 222/2. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-354/2.

⁴⁵ ATA md. 222/2.

⁴⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 20/5. van Gerven, hukuk sözcülerinin görevinin Topluluk hukuku ve yargı sistemi bakımından önemine deyindikten sonra, hukuk sözcüsünün nihai talebinin alınmasının Divan tarafından her dava bakımından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu değerlendirmenin, raportör hâkim ile hukuk sözcüsünün birlikte hazırlayacağı nihai talep verilmesine gerek olmadığına ilişkin tasarı sonrası yapılması fikrini ileri sürmüştür. Statü ile getirilen düzenleme, van Gerven tarafından ileri sürülen fikre çok yakındır. VAN GERVEN, s. 222. Tridimas, hukuk sözcüsü nihai talebinin her davada alınmasının gerektiğini belirtmektedir. Divan'ın artan iş yükü dikkate alındığında, hukuki veya maddi karmaşık sorunlar içermeyen davalarda hukuk sözcüsünün nihai talebi olmadan da Divan karar alabilirdir. TRIDIMAS, (1997), s. 1387. Arsava, yerleşik prensiplerin uygulanması veya ikincil hukuk

ATAD, hukuk sözcüleri arasından baş hukuk sözcüsü tayin eder. Baş hukuk sözcüsü, bir yıl için seçilir.⁴⁷ Bir dava ile ilgili olarak, ATAD başkanı tarafından bir raportör hâkim tayin edilmesinin ardından baş hukuk sözcüsü de görevli hukuk sözcüsünü belirler.⁴⁸ Baş hukuk sözcüsü, mevcut dosyaları hukuk sözcüleri arasında dağıtır. Hukuk sözcüleri arasında bir alanda uzmanlaşma yoktur; ancak bir hukuk sözcüsünün belirli bir alandaki davaların çoğundan sorumlu olduğu da görülebilmektedir.⁴⁹ Buna ek olarak, uygulamada, doğrudan davalar, davacı ya da davalı üye devlet vatandaşı olan hukuk sözcüsüne verilmemektedir.⁵⁰

Hukuk sözcüsü, taraflardan birinin hukuki temsilcisi olarak değil; kamu yararının hukuki temsilcisi olarak hareket etmektedir.⁵¹ Hukuk sözcüsünün önemi, bir hâkim gibi delilleri dinleme ve okuma yoluyla değerlendirmesi ve hâkimler karara varmadan önce kararın nasıl olması gerektiğine ilişkin Divan'a nihai talep sunmasıdır.⁵² Söz konusu nihai talep, Divan için bağlayıcı olmasa da etkileyicidir ve davaların çoğunda ATAD tarafından takip edilmektedir.⁵³

Hukuk sözcüleri, nihai taleplerini kendi sorumlulukları altında sunduklarından, meslektaşları ile bir uzlaşmaya varmak zorunda bulunan hâkimlerden daha radikal konum alma serbestisine sahiptir.⁵⁴ Hukuk sözcüsünün sunduğu nihai talep, Divan tarafından verilen karara göre ilgili davanın maddi ve hukuki alt yapısını çok daha detaylı şekilde açıklamaktadır.⁵⁵ Hukuk sözcüsünün nihai talebi, kimi zaman kısa ve özlü olan Divan kararlarının yorumlanması bakımından faydalı bir yardımcı araç olmaktadır.⁵⁶

d. ATAD Başkâtibi

Adalet Divanı kendi başkâtibini atar ve hizmetleri ile ilgili kuralları tespit eder.⁵⁷ Başkâtip, hâkimler ve hukuk sözcüleri tarafından altı yıl için seçilir. Görev süresi sona erdikten sonra yeniden başkâtip olmak mümkündür.⁵⁸

Başkâtip, görevlerini tam bir tarafsızlık ve doğrulukla yerine getireceğine ve müzakere sonucu alınan kararların sırrını hiçbir şekilde açıklamayacağına dair Divan önünde yemin eder.⁵⁹

tasarruflarının rutin olarak yorumlanması yerleşik içtihatlar ışığında gerçekleştiğinden, hukuk sözcüsünün nihai talebini gerektirmediği görülmektedir. Hukuk sözcüsü gelecekte sadece önemli sorunların karara bağlanması için nihai talep sunacaktır. ARSAVA, FÜSUN, "Nice Antlaşmasının Getirdikleri", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Bahar/2002, s. 22.

⁴⁷ ATAD Usul Kuralları md. 10/1.

⁴⁸ ATAD Usul Kuralları md. 10/2.

⁴⁹ TRIDIMAS, (1997), s. 1355.

⁵⁰ TRIDIMAS, (1997), s. 1356.

⁵¹ CHALMERS, DAMIAN, *European Union Law Volume I*, Biddles Ltd., Great Britain, 1998, s. 140.

⁵² CUTHBERT, MIKE, *E.U. Law in a Nutshell*, 3. Edition, Sweet & Maxwell, London, 2000, s. 11.

⁵³ CRAIG-DE BURCA, s. 94. Geleneksel olarak Divan, birkaç dava dışında kalmak üzere, verdiği kararda hukuk sözcüsünün nihai talebine atıf yapmamaktaydı. Son yıllarda tersine bir gelişme yaşanmıştır ve verilen kararlarda açıkça nihai talebe atıf yapılmaktadır. TRIDIMAS, (1997), s. 1357.

⁵⁴ DEHOUSSE, s. 9. Bkz. TRIDIMAS, (1997), s. 1359, 1361.

⁵⁵ TRIDIMAS, (1997), s. 1359.

⁵⁶ DEHOUSSE, s. 9; STEINER-WOODS-TWIGG-FLESNER, s. 35.

⁵⁷ ATA md. 223/5.

⁵⁸ ATAD Usul Kuralları md. 12/4.

Divana gelen yazıların kabulü, havalesi ve saklanması, mahkeme sicilinin ve duruşma tutanaklarının tutulması, mahkemeye ait mali ve idari işlerin yürütülmesi ve denetlenmesi başkâtibin sorumluluğundadır.⁶⁰

Başkâtibin görevini yerine getirmesini engelleyen bir durum olduğunda, Divan onun yerinin doldurulmasını sağlamakla yükümlüdür.⁶¹ Divan'ın çalışmasını sağlamak için atanan görevliler ve memurlar ATAD başkanının yetkisi altında başkâtime bağlı olarak çalışır.⁶²

e. Yardımcı Raportörler

Divan'ın önerisi üzerine, Konsey oybirliği ile yardımcı raportörler atanmasına karar verebilir ve bunların statülerini belirleyebilir.⁶³ Yardımcı raportörler, bağımsızlık hakkında her türlü güven veren ve gerekli hukuki nitelikleri taşıyan kişiler arasından seçilir.⁶⁴ Yardımcı raportörler, görevlerini tam bir tarafsızlık ve doğrulukla yerine getireceklerine ve müzakere gizliliğini koruyacaklarına Divan önünde yemin eder.⁶⁵

Yardımcı raportörler, usul kuralları ile belirtilecek koşullarla Divanda görülen davaların soruşturmalarına katılmaya ve raportör hâkim ile işbirliği yapmaya çağrılabilir.⁶⁶

B. ATAD'da Yargılama Birimleri

aa. Genel Olarak

Nice Antlaşması ile değiştirilmeden önce, Adalet Divanı'nın genel kurul halinde toplanacağı ve belirli türde davalara bakmak üzere üç, beş veya yedi hâkimden oluşan dairelerin kurulabileceği belirtilerek, hangi durumda Divan'ın genel kurul halinde toplanacağı kurucu antlaşma içinde düzenlenmişti.

Nice Antlaşması ile değiştirilen ATA md. 221 uyarınca, Adalet Divanı, Statüde bu amaç için öngörülen kurallara uygun olarak daireler ya da büyük daire halinde toplanır.⁶⁷ Statüde öngörülmesi durumunda genel kurul olarak toplanması da mümkündür. Kurucu antlaşma içerisinde yer alan Divan'ın oluşumu ve işleyişine ilişkin düzenlemelerin, Nice Antlaşması değişikliği ile kurucu antlaşmalara oranla daha kolay değiştirilebilen Statüde yer almasının kararlaştırılması, Adalet Divanı'na esneklik sağlamaktadır.

bb. Yargılama Birimleri

ATAD, bugün, genel kurul, büyük daire (on üç hâkim) ya da beş veya üç hâkimli daireler halinde toplanmaktadır.⁶⁸ ATAD, iş yükünden ötürü daireler halinde

⁵⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 10.

⁶⁰ ARAT, s. 21.

⁶¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 11.

⁶² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 12.

⁶³ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 13/1.

⁶⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 13/2.

⁶⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 13/2.

⁶⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 13/1; ATAD Usul Kuralları md. 24.

⁶⁷ Krş. Avrupa Anayasası, md. III-353/1.

⁶⁸ ATAD Usul Kuralları md. 11a.

toplantıyı tercih etmektedir.⁶⁹ 2004 yılı dikkate alındığında, kararların %54'ü beş hâkimli dairelerce, %34'ü üç hâkimli dairelerce, %6'sı büyük daire ve %4'ü genel kurul tarafından verilmiştir.⁷⁰

Hâkimler daire başkanlarını kendi aralarından seçer. Beş hâkimli dairelerin başkanları üç sene için seçilir. Üç hâkimli dairelerin başkanları bir sene için seçilir.⁷¹ Başkanların görev süresi sona erdiğinde, bu süre bir kere daha yenilenebilir.⁷² Daire başkanları, o daireye gelen davalar ile ilgili olarak Divan başkanının kullandığı yetkilere sahiptir.⁷³

Büyük daire on üç hâkimden oluşur. Büyük daire, Divan başkanı, beş hâkimli dairelerin başkanları, raportör hâkim ve on üç sayısını tamamlamak için yeteri kadar hâkimden oluşur. Divan başkanı, büyük daireye başkanlık eder.⁷⁴

cc. Görev Dağılımı

Bir üye devlet ya da Topluluk kurumunun davanın tarafı olması ve talep etmesi durumunda Divan, büyük daire halinde toplanır.⁷⁵

Divan, ATA md. 195/2⁷⁶, md. 213/2⁷⁷, md. 216⁷⁸ ya da md. 247/7⁷⁹ hükümleri uyarınca önüne getirilen uyuşmazlıklara ilişkin olarak genel kurul halinde toplanır.⁸⁰ Buna ek olarak, Divan, açılan bir davanın olağanüstü bir önem içerdiği görüşündeyse, hukuk sözcüsünü dinledikten sonra, davayı genel kurula göndermeye karar verebilir.⁸¹

Bunlar dışında kalan diğer tüm davalar dairelerde görülür.

⁶⁹ DOUGLAS-SCOTT, s. 204; EDWARD, DAVID, "How the Court of Justice Works", *European Law Review*, Cilt: 20, Sayı: 6, No: 6, Aralık 1995, s. 552; STEINER-WOODS-TWIGG-FLESNER, s. 34.

⁷⁰ *Court of Justice*, <<http://www.curia.eu.int/en/instit/presentationfir/rapport/stat/st04cr.pdf>> Table and Statistics, s. 170.

⁷¹ ATAD Usul Kuralları md. 10/1.

⁷² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 16/1.

⁷³ ATAD Usul Kuralları md. 9/4.

⁷⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 16/2; ATAD Usul Kuralları md. 11b/1.

⁷⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 16/3.

⁷⁶ ATA md. 195/2: "Ombudsman, görevlerinin yerine getirilmesi için gerekli koşulları kaybetmişse ya da önemli bir kusur işlemişse, Avrupa Parlamentosunun başvurusu üzerine Adalet Divanı tarafından görevinden alınabilir."

⁷⁷ ATA md. 213/2: "...bu yükümlülüklerin ihlali halinde, Konsey ya da Komisyonun başvurusu üzerine Adalet Divanı, duruma göre ilgiliyi emeklilik hakkından veya onun yerini tutan diğer avantajlardan yoksun bırakmaya ya da 216. maddedeki koşullarla görevinden uzaklaştırmaya karar verebilir."

⁷⁸ ATA md. 216: "Görevini yapmak için gerekli olan koşulları artık yerine getiremeyen ya da ağır kusur işlemiş bulunan bir Komisyon üyesi, Konsey veya Komisyonun başvurusu üzerine Adalet Divanı tarafından zorunlu olarak emekliye ayrılabilir."

⁷⁹ ATA md. 247/7: "Sayıştay üyeleri, Sayıştayın başvurusu üzerine, gerekli koşulları karşılayamadıkları ya da görevlerinden kaynaklanan yükümlülükleri artık yerine getiremedikleri Adalet Divanı tarafından kararlaştırılmadıkça görevlerinden alınmazlar, emeklilik haklarını yitirdikleri ya da bunların yerini tutan diğer haklardan yoksun bırakıldıkları söylenemez."

⁸⁰ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 16/4.

⁸¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 16/5.

dd. Toplanma ve Karar Yeter Sayısı

Divan, müzakere sonucu kararlarını geçerli olarak ancak tek sayı ile alabilir.⁸² Herhangi bir neden ile karar alacak hâkim sayısı çift ise en kıdemsiz kabul edilen hâkim müzakerelere katılmaz. En kıdemsiz hâkim, raportör hâkim ise o zaman o hâkimden bir sonraki kıdemsiz hâkim müzakerelere katılmaz.⁸³

Üç ve beş hâkimli dairelerin karar alabilmesi için, en az üç hâkimin kararda bulunması gerekmektedir.⁸⁴

Büyük daire kararları, ancak dokuz hâkim karar alınmasına katılmışsa geçerlidir.⁸⁵

Genel kurul halinde toplanan Divan'ın müzakere sonucu aldığı kararların geçerli olması on beş hâkimin hazır bulunmuş olmasına bağlıdır.⁸⁶

Bir daireyi oluşturan hâkimlerden birinin oturuma katılmaması halinde, Usul Kurallarında belirtilen koşullarla başka bir daire hâkimi, olmayan hâkimin yerine çağrılabilir.⁸⁷

2. ATAD'ın Yetkisi

A. İşlevi ve Görev Alanı

Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi, her biri kendi yetki alanı içinde kurucu antlaşmanın yorumlanması ve uygulanmasında hukuka saygıyı sağlar.⁸⁸ Nice Antlaşması ile değiştirilmeden önce İDM, Adalet Divanı'na bağlı olarak görev yapıyordu. Bu nedenle ilgili düzenleme sadece Adalet Divanı bakımından hukuka saygıyı sağlama görevi öngörmekteydi. Nice Antlaşması ile İDM, Adalet Divanı'ndan ayrı bir kişilik kazanmıştır.

Divan, Topluluk hukuku çerçevesinde ortaya çıkan hukuki sorunları, Topluluk hukukunu uygulayarak çözecektir. Bu bakımdan ATAD'ın üç görevinden bahsedilebilir:

1. Topluluk hukukunu yorumlama yetkisi asıl ve nihai olarak ATAD'a aittir.
2. Topluluk kurumlarının işlem ve tasarruflarının Topluluk hukukuna uygun olup olmadığını, bu kurumların kendilerine tanınan yetki dâhilinde davra-

⁸² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 17/1.

⁸³ ATAD Usul Kuralları md. 26/1.

⁸⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 17/2.

⁸⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 17/3.

⁸⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 17/4.

⁸⁷ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 17/5.

⁸⁸ ATA md. 220. Krş. AAETA md. 136; AKÇTA md. 31. Krş. Avrupa Anayasası, md. I-29/1: "Avrupa Birliği Adalet Divanı; Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve Uzmanlaşmış Mahkemelerden oluşur. Divan, Anayasanın yorumlanması ve uygulanmasında hukuka uygun hareket edilmesini sağlar." ATA md. 22: "...antlaşmanın yorumlanması ve uygulanmasında hukuka saygıyı sağlar." Avrupa Anayasası'nın İngilizce metni, "respected" yerine "observed" ifadesini kullanmaktadır. Bu durum kimi tartışmalara neden olsa da, gerek ATA gerekse de Avrupa Anayasası içinde yer alan şekliyle Divan'ın yetkisinde herhangi bir değişiklik olmadığı belirtilmelidir. Bkz. HOUSE OF LORDS, <<http://www.statewatch.org/news/2004/mar/holcej-47.pdf>>, *The Future Role of the European Court of Justice*, London, 2004, s. 13.

nıp davranmadığını, hatta üye devletlerin Topluluk hukukunu ihlal edip etmediğini kesin olarak karar bağlama yetkisi de Divana aittir.

3. ATAD, Topluluk hukuku çerçevesinde, bu hukukun sùjeleri arasında çıkacak ihtilafları çözmekle görevlidir.⁸⁹

ATAD, her üç Topluluk bakımından da yetkili olduğu için, görev alanına çok çeşitli konular girmektedir.⁹⁰ Buna ek olarak ATAD, milli hukuk ile kıyaslandığında birden çok yargı kolunun görevini icra etmektedir. Divan, milli hukuk düzenlerinde anayasa mahkemelerinin, idare mahkemelerinin, hukuk mahkemelerin görev alanlarına ait davalara benzer davaları tek başına görmektedir.

B. ATAD'ın Yetkisi

aa. ATAD'ın Yetkisinin Niteliği

ATA md. 220 her ne kadar Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesini birbirinden ayırmış olsa da, ATA md. 7 Topluluk organlarını belirlerken sadece Adalet Divanı'ndan söz etmektedir. Her iki madde birlikte değerlendirildiğinde, kurucu antlaşmanın Topluluk yargı organlarını Adalet Divanı başlığı altında betimlediği düşünülebilir. ATAD'ın yetkisinin niteliği başlığı altında, Topluluk yargı organlarının yargı yetkisine tanınan nitelikler incelenmektedir. Topluluk yargı organlarının yargı yetkisi tanımlanırken, bu yetkinin; sınırlı, zorunlu ve münhasır olduğu söylenebilir.

Yargı yetkisinin sınırlı olması, tüm Topluluk kurumlarında olduğu gibi Adalet Divanı'nın da kurucu antlaşma ile kendisine verilen yetkilerin sınırı içinde yetkiye sahip olması anlamına gelmektedir.⁹¹ ATA md. 7 uyarınca, Topluluğa verilen görevlerin uygulanması, Topluluk kurumları tarafından ve bu kurumlara kurucu antlaşmalar ile verilen yetkilerin sınırları içinde yerine getirilir.

Yargı yetkisinin zorunlu olması, Topluluğa katılım ile üye devletlerin Divan'ın yargılama yetkisini kabul etmesi anlamına gelmektedir. Üye devletler, Divan'ın yetkisini sonradan herhangi bir yetkilendirme ile kabul etmemektedir.⁹²

Yargı yetkisinin münhasır olması, kurucu antlaşmanın kapsamına giren konuların Divan dışında başka bir mercii önüne götürülemeyeceği anlamına gelmektedir. Münhasır olma, ATA md. 292 uyarınca üye devletlerin kurucu antlaşmanın uygulanması ve yorumlanmasına ilişkin uyuşmazlıkları bu antlaşmada öngörülenden başka bir çözüm biçimine tabi tutmayacakları taahhüdü sonucu ortaya çıkmaktadır.

⁸⁹ ARAT, s. 30-31.

⁹⁰ Üç Topluluk ile AT, AAET ve AKÇT kastedilmektedir. AKÇT, 23 Temmuz 2002 yılında sona ermiştir. AKÇT antlaşmanın içeriği artık ATA içerisinde yer almaktadır.

⁹¹ ATAD, Topluluk hukukunda "monopolist yargı" yetkisine sahip değildir. Antlaşmalarla Divana belirli alanlarda ve konularda yargı yetkisi tanınmıştır. O halde, "ulusal yargıçlar"ın ortak hukuku uygulamak bakımından yetkileri devam etmektedir. GÜNUĞUR, HALUK, *Avrupa Topluluğu Hukuku*, Eğitim Yayıncılık, Ankara, 1993, s. 267.

⁹² Bkz. ATA md. 238, 239. Divan'ın ihtiyari yetkisi ile ilgili olarak bkz. ARAT, s. 36-41; BOZKURT, ENVER - ÖZCAN, MEHMET - KÖKTAŞ, ARİF, *Avrupa Birliği Hukuku*, 2. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s. 40-41; TEKİNALP, ÜNAL - TEKİNALP, GÜLÖREN, *Avrupa Birliği Hukuku*, Beta, İstanbul, 2000, s. 239.

bb. ATAD'ın Yetkisinin Kapsamı

Nice Antlaşması ile değişik ATA md. 220'ye göre: "Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi, her biri kendi yetki sınırları içinde işbu anlaşmanın yorumlanması ve uygulanmasında hukuka saygıyı sağlar." Aynı maddeye göre, belirli alanlarda kurucu antlaşmada öngörülen yargısal yetkileri kullanmak üzere kurulacak adli paneller bulunmaktadır. O halde, mevcut durumda yetki Topluluk yargı organları arasında bölüştürülmüştür.

Nice Antlaşmasından açıkça anlaşılabilceği gibi, gelecekte ATAD'ın rolü, Topluluk hukuk düzeni için esas önem taşıyan soruların incelenmesi ile sınırlandırılacaktır.⁹³ Özellikle önkarar davası ve ihlal davası halen sadece ATAD tarafından karara bağlanmaktadır. Bunun yanında ATAD, İDM tarafından verilen kararların temyiz mercii olarak da yetki sahibidir. Diğer davalar, istisnaları olmakla beraber, İDM tarafından görülmektedir. Bu istisnalar ve dolayısıyla ATAD tarafından karara bağlanması öngörülen diğer davalara, İDM'nin yetkileri başlığı altında yer verilmiştir.⁹⁴

ATAD, bu yetkilerinin dışında, ATA md. 300/6 uyarınca, Topluluk kurumları ile üçüncü devletler ya da uluslararası kuruluşlar arasında yapılması öngörülen anlaşmalar ile kurucu antlaşmaların uyumluluğu hakkında; Komisyon, Konsey ya da bir üye devletin talebi ile bağlayıcı görüş vermektedir.

Buna ek olarak ATAD, Topluluk tarafından veya onun adına yapılan kamu hukuku ya da özel hukuk sözleşmesinde yer alan tahkim koşulu gereğince karar vermeye yetkilidir. Divan, üye devletler arasında işbu antlaşmanın konusuyla bağlantılı olan tüm uyuşmazlıklarda, bu uyuşmazlık bir tahkimname ile kendisine sunulursa, karar vermeye yetkilidir.

Bu yetkileri dışında ATAD, Topluluk kurumlarının ve Topluluk hukukunun uygulanmasına ilişkin olduğu müddetçe üye devlet işlemleri üzerinde yetki sahibidir. Avrupa Hükümet ve Devlet Başkanları işlemleri ise yetkisinin dışında kalmaktadır. ABA md. 46, Birlik antlaşmasının birçok bölümünü ATAD yetkisi dışında bırakmaktadır.⁹⁵ Aİİ alanı ile ilgili olarak, ABA md. 35, üye devletlerin uyuşması çerçevesinde ATAD yetkisinin kabul edilebileceğini hükme bağlamaktadır.⁹⁶

⁹³ LENAERTS, KEON, <<http://www.coleurop.be/content/studyprogrammes/law/studyprog/pdf/Research%20Paper%20202005%20Lenaerts.pdf>>, "The Future Organization of the European Courts", *European Legal Studies*, 2/2005, 2005, s. 3. Bkz. MILLER, s. 26.

⁹⁴ Bkz. s. 19-22.

⁹⁵ ABA ile Divan'ın yetkisi bakımından yeni bir devir başlamıştır. Divan, bir yandan ABA ile ilgili olarak pek çok konuda yetkisiz bırakılmış, diğer yandan Ekonomik ve Parasal Birlik ve Sosyal Politika konuları bakımından kimi üye devletlerin kendilerini dışarıda tutması nedeni ile kararlarının bağlayıcı olmadığı coğrafi alanlar oluşturulmuştur. Topluluk hukukunun uygulanması ve yorumlanmasında birlik olması gerekliliği dikkate alındığında, Topluluk hukuk düzeninde böyle bir oluşumun değeri tartışma götürmektedir. ALBORS-LLORENS, ALBERTINA, "Changes in the Jurisdiction of the European Court of Justice under the Treaty of Amsterdam", *Common Market Law Review*, Cilt: 35, Sayı: 6, Aralık 1998, s. 1276. Avrupa Anayasasında, şu anda ikinci sütun olarak adlandırılan ortak dış ve güvenlik politikası bakımından pek çok hüküm ATAD yetkisi dışında tutulmuştur. ARNULL, ANTHONY,

Amsterdam antlaşması ile getirilen değişiklikler sonucu Aİİ alanından AT alanına kaydırılan kimi konular bakımından birtakım sınırlamalar bulunmaktadır.⁹⁷ Bu konularda önkara davasına başvurma hakkı ve yükümlülüğü sadece nihai mahkemelere verilmiştir. Kamu düzeninin devamlılığı ve milli güvenliğin korunmasını gerektiren karar ve önlemler ATAD yetkisi dışında bırakılmıştır. Bu düzenlemeler, ATAD yetkisinin bütünlüğünü etkileyen ve bireylerin korunması alanını daraltan gelişmelerdir.⁹⁸

II. İlk Derece Mahkemesi

İDM, 1988 yılında Avrupa Tek Senedi ile getirilen kurucu antlaşma değişikliği sonrası, Konsey tarafından alınan bir kararla kurulmuştur.⁹⁹ İlk zamanlarda, İDM, ikincil öneme sahip bir kurum statüsünde, ATAD'a bağlı bir kurum olarak tanımlanmıştı. Nice Antlaşması ile değiştirilen metne göre; Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi, her biri kendi yetki alanı içinde işbu antlaşmanın yorumlanması ve uygulanmasında hukuka saygıyı sağlar. Böylece İDM, kendine düşen yetki alanı içinde Topluluk hukukunun yorumlanması ve uygulanması görevini yerine getiren ve ATAD ile birlikte görev yapan farklı bir mahkeme statüsüne kavuşmuştur.¹⁰⁰

İDM'nin kurulmasının altında yatan asıl neden ATAD üzerindeki iş yükünün hafifletilmesiydi.¹⁰¹ Özellikle Topluluk çalışanları ile ilgili davalar gibi genel önemden ziyade bireysel sorunları içeren türdeki davalara bakacak uzmanlık mahkemele-

<http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/cel/working_papers/2004/arnull.pdf>, "Is Europe to have a Constitutional Court", *King College London*, 2004, s. 17; **TRIDIMAS**, (2004), s. 7.

⁹⁶ Önkara davası bakımından Divan ABA md. 35/1 çerçevesinde zorunlu yetkiye sahip değildir. Üye devletlerin Divan'ın yetkisini kabul ettiklerine dair bir deklarasyonda bulunmaları gerekmektedir. Buna karşılık doğrudan davalar bakımından Divan ABA md. 35/6 uyarınca çerçeve kararlar ve kararlara karşı, Komisyon ve üye devletler tarafından açılacak davalarda yetkilidir. Bkz. **ALBORS-LLORENS**, s. 1279-1280. Albors-Llorens'e göre, önkara davası bakımından ABA md. 35 ile getirilen sistem, ATA md. 234 gereğince kullanılan sistemdeki ATAD ile ulusal mahkemeler arasındaki işbirliği ilişkisini ve bu ilişkinin faydalı yanlarını yansıtmaktan uzaktır. Buna ek olarak, ABA md. 35/2 ile çerçeve karar ve kararlara doğrudan etki tanınmasının önüne geçilmesi ilgi çekici bir düzenlemedir. Doğrudan davalar bakımından, Divan'ın zorunlu yetkisinin kabul edilmesi önemli bir gelişme iken, dava açabilecek olanlar arasında Parlamento ve bireylerin sayılmaması bir eksiklik olarak görülebilir. **ALBORS-LLORENS**, s. 1281-1282.

⁹⁷ ATAD yetkisine ilişkin olarak öngörülen bu sınırlamalar geçici niteliktedir. Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesini izleyen beş yıl sonunda Konsey, Adalet Divanı'nın yetkilerine ilişkin hükümlerin uyarlanması için gerekli kararı alacaktır. (ATA md. 67/2.) Buna karşılık, üye devletler arasında uzlaşımın sağlanması zor olacaktır. **ALBORS-LLORENS**, s. 1289. Avrupa Anayasası, cezai konularda adli ve polis işbirliği ile vize, göç, iltica ve işçilerin serbest dolaşımına ilişkin hükümleri birleştirerek klasik önkara davası usulüne tabi kılmıştır. Önceki rejimden kalan tek düzenleme, kamu düzeninin devamlılığı ve milli güvenliğin korunmasını gerektiren ulusal güvenlik operasyonları ve ulusal karar ve önlemlerin yine ATAD yetkisi dışında bırakılmış olmasıdır. **TRIDIMAS**, (2004), s. 8. Bu hüküm, yargısal araştırmayı zayıflatmakta ve Birlik hukukunun bir örnek uygulanmasına potansiyel tehlike teşkil etmektedir. **ARNULL**, s. 16.

⁹⁸ **STEINER-WOODS-TWIGG-FLESNER**, s. 36; **ALBORS-LLORENS**, s. 1288.

⁹⁹ 88/591 sayılı Konsey kararı [1988] OJ L319/1.

¹⁰⁰ Yataganas, Nice Antlaşması ile Topluluk yargı sistemindeki en önemli değişikliğin İDM'nin geniş yetkiler sahibi bir mahkeme konumuna terfi etmesi olarak belirtmektedir. **YATAGANAS**, s. 277. Arsava, Nice Antlaşmasından sonra, İlk Derece Mahkemesi'nin büyük ölçüde ATAD'dan bağımsızlığının dile getirildiğini belirtmektedir. Buna karşın, İDM, Nice Antlaşmasından sonra da ATA md. 7 anlamında organ değildir. **ARSAVA**, s. 18-19.

¹⁰¹ **CRAIG - DE BURCA**, s. 90.

rinin kurulması gerektiği tartışılmaktaydı.¹⁰² İDM, ilk olarak bu tür davalara bakmakla yetkili kılınmıştır. İDM'nin kurulmasından günümüze kadar geçen süre içerisinde, bu kez İDM'nin iş yükünün azaltılması için girişimler başlamış ve Nice Antlaşması ile değiştirilen metin ile uzmanlık gerektiren alanlarda adli panellerin kurulması gündeme gelmiştir.¹⁰³ İlk olarak kurulması öngörülen adli panel Topluluk çalışanları ile ilgili davalara bakmakla görevlendirilmiştir. Bunun yanında, Topluluk Patent Mahkemesi kurulmasına ilişkin tasarı da getirilmiştir.

Bu bölüm, dört başlık altında incelenmiştir. İlk üç başlık İDM'ye ilişkindir. Son başlık ise adli paneller ile ilgilidir. İlk bölümde İDM'nin yapısı üzerinde durulmuştur. Bu bölüm kendi içinde ikiye ayrılmıştır. İlk kısımda, İDM içerisinde görev yapan kişiler ele alınmıştır. İkinci kısımda, İDM içindeki yargılama birimlerine değinilmiştir. İkinci bölümde İDM'nin yetkisi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, İDM'nin kararlarına karşı hukuk yolları irdelenmiştir. Dördüncü bölüm, adli panellere ayrılmıştır.

1. İDM'nin Yapısı

İDM'nin oluşumuna ilişkin düzenlemeler, ATA md. 224-225a ve Statüsü içerisinde yer almaktadır. Bu kısımda; hâkimler, İDM başkanı, hukuk sözcülerinin durumu ve İDM başkâtibi incelenecektir.

A. İDM'nin Oluşumu

a. Hâkimler

aa. Hâkim Sayısı

İlk Derece Mahkemesinde her üye devletten bir hâkim bulunur. Hâkimlerin sayısı Adalet Divanı Statüsü tarafından belirlenir.¹⁰⁴ Statü ile Mahkemenin yirmi beş hâkimden oluşacağı belirlenmiştir.¹⁰⁵

bb. Hâkimlerin Atanması

İDM'de görev alacak hâkimler, kendi ülkelerinde her türlü bağımsızlık teminatına ve yüksek yargısal görevlerin yerine getirilmesi için gereken nitelik ve yeteneklere sahip kişiler arasından seçilir. Hâkimler, üye devlet hükümetlerince alınacak ortak bir kararla atanır. Hâkimlerin görev süresi altı yıl olarak belirlenmiştir. Her üç yılda bir hâkimler kısmen yenilir. Görev süresi sona eren hâkimlerin yeniden atan-

¹⁰² Mengozzi, ATAD'ın, bir yandan artan iş yükünü azaltmak gayesinde diğer yandan da özellikle karışık olayların ele alınmasını gerektiren davalarda iki aşamalı bir yargı sistemine geçilerek Topluluk yargı sistemini geliştirmek amacıyla olduğunu belirtmektedir. MINGOZZI, PAOLO, *European Community Law from the Treaty of Rome to the Treaty of Amsterdam*, 2. Edition, Kluwer Law International, USA, 1999, s. 61. Aynı yönde bir görüş için bkz. DEHOUSSE, s. 28.

¹⁰³ Van Gerven, 1996 yılında yazdığı makalesinde Topluluk yargısının geleceği bakımından bir fikir ileri sürmüştür. Buna göre, ATAD, Topluluk sisteminin en üst mahkemesi olarak sadece önkarar davasına bakacak ve Topluluk ilk derece mahkemelerinin kararını denetleyecektir. Topluluk ilk derece mahkemeleri, bir tanesi genel yetkili olmak üzere, uzmanlaşmış mahkemelerden oluşacaktır. Özellikle, sınai mülkiyet, gümrük ve personel uyumsuzlukları bakımından uzman mahkemeler kurulabilir. VAN GERVEN, s. 218. Nice Antlaşması ile getirilen sistem, van Gerven tarafından ileri sürülen fikir ile uyusmaktadır.

¹⁰⁴ ATA md. 224/1. Krş. Avrupa Anayasası, md. I-29/2, III-356/1.

¹⁰⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 48.

ması mümkündür.¹⁰⁶ Görev sürelerinin bitiminden önce görevleri sona eren hâkimlerin yeri, kalan görev süresi için doldurulur.¹⁰⁷

cc. Hâkimlerin Tabi Olduğu Hükümler ve Görevlerinin Sona Ermesi

Adalet Divanı hâkimlerinin tabi olduğu hükümler, İDM hâkimleri bakımından da geçerlidir. Aynı şekilde, görevlerinin sona ermesi bakımından da her iki mahkeme hâkimlerine de aynı hükümler uygulanacaktır.¹⁰⁸

b. İDM Başkanı

Hâkimler, Mahkeme başkanını kendi aralarından üç yıl için seçer. Üç yılın sonunda başkanın yeniden seçilmesi mümkündür.¹⁰⁹

Mahkeme başkanı, ATAD başkanının görevlerine benzer görevler yürütür. Mahkeme başkanı; İDM'nin çalışmasını yönetir ve İDM'ye gelen davaları, İDM tarafından konmuş bulunan kıstaslar uyarınca, gerektiğinde, dairelere havale eder, yargılamanın, muhtelif evrelerine göre, takvimini belirleyerek, duruşma günlerini tayin eder. Buna ek olarak, başkan, başvuru üzerine seri muhakeme usulü ile geçici tedbirler hakkında karar verebilir.

c. Hukuk Sözcüleri

İDM bünyesinde görev yapan hukuk sözcüsü bulunmamaktadır. Buna karşın, Statü ile İDM'ye hukuk sözcüleri tarafından yardımcı olunması öngörülebilmektedir.¹¹⁰ Aynı zamanda, Mahkemede görev yapan hâkimler, hukuk sözcüsünün görevini yapmak üzere görevlendirilebilir.¹¹¹

Hukuk sözcüsü olarak görevlendirilen hâkimin görevi, İDM'ye yardım etmek amacıyla, İDM'de açılan davalar hakkında açık oturumda gerekçeli görüş sunmaktır.¹¹² Hangi davalarda İDM hâkimlerinden hukuk sözcüsü olarak yararlanılacağı ve bunun yöntemi Usul Kuralları içinde düzenlenecektir.¹¹³

Söz konusu Usul Kurallarına göre, İDM genel kurul olarak toplandığında, İDM başkanı tarafından belirlenen bir hukuk sözcüsü olmalıdır.¹¹⁴ İDM daire olarak toplandığında, olayın karmaşıklığı ya da hukuki zorluk bulunması nedeniyle bir davada hukuk sözcüsü görevlendirilebilir.¹¹⁵ Bununla birlikte, bir davaya hukuk sözcüsünün atanması, davanın sonuçlanması bakımından gecikmeye neden olacağından, iş yükü fazlalığı nedeni ile İDM, hukuk sözcüsü atama imkânını genellikle kullanmamaktadır.¹¹⁶

¹⁰⁶ ATA md. 224/2. Krş. Avrupa Anayasası, md. I-29/2, III-356/2. III-356/3.

¹⁰⁷ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 7.

¹⁰⁸ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 47/1.

¹⁰⁹ ATA md. 224/3. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-356/4.

¹¹⁰ ATA md. 224/1.

¹¹¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 49/1; İDM Usul Kuralları md. 19/2.

¹¹² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 49/2.

¹¹³ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 49/3.

¹¹⁴ İDM Usul Kuralları md. 17.

¹¹⁵ İDM Usul Kuralları md. 18.

¹¹⁶ Bkz. TRIDIMAS, (1997), s. 1384-1385. Bkz. BROWN, NEVILLE, "The First Five Years of the Court of First Instance and the Appeals to the Court of Justice: Assessment and Statistics". *Common Market Law Review*. Cilt: 32, Sayı: 3, Haziran 1995, s. 751.

d. İDM Başkâtibi

İDM kendi başkâtibini atar ve hizmetleri ile ilgili kuralları tespit eder.¹¹⁷

B. İDM'de Yargılama Birimleri

Kurucu antlaşma içinde İDM içerisindeki yargılama birimlerini düzenleyen açık bir hüküm bulunmamaktadır. Statüye göre İDM, büyük daire ve üç veya beş hâkimden oluşan dairelerden meydana gelmektedir.¹¹⁸ Büyük daire on üç hâkimden oluşmaktadır.¹¹⁹ Hâkimler daire başkanlarını kendi aralarından seçer. Beş hâkimli dairelerin başkanları üç yıl için seçilir. Görev süreleri sona erdiğinde bir kez daha yenilenebilir.¹²⁰

Dairelerin oluşumu ve bu dairelere davaların paylaşılması esasları, Usul Kuralları içinde düzenlenecektir.¹²¹ Usul Kuralları ile belirlendiği durumlarda İDM genel kurul halinde toplanabileceği gibi, tek hâkimli oturumlar da düzenleyebilir.¹²²

Davanın açılmasına yönelik işlemlerin yapılması ile birlikte İDM başkanı, davayı bir daireye gönderir.¹²³ O dairenin başkanı, İDM başkanına raportör hâkim olarak atanması için bir hâkim önerir ve İDM başkanı bu öneriyi karara bağlar.¹²⁴

2004 yılı dikkate alındığında, kararların %76'sı üç hâkimli dairelerce, %17'si beş hâkimli dairelerce ve %4'ü tek hâkim tarafından verilmiştir.¹²⁵

2. İDM'nin Yetkileri

A. Doğrudan Davalarda Durum

İDM, kurulduğu yıllarda, personel davaları, Topluluk kurumlarına karşı bireyler tarafından açılan rekabet davaları ve AKÇT Antlaşması içerisinde yer alan davaları görmekteydi. Zaman içinde, Konsey diğer davalar bakımından da İDM'yi görevlendirmiştir.¹²⁶ Bu davalar arasında bireyler tarafından açılan tüm doğrudan davalar ve Topluluk markasına ve Topluluk bitki çeşitliliğine ilişkin verilen kararlara ilişkin itirazlar yer almaktadır.¹²⁷ Nice Antlaşması ile değiştirilen metne göre, İDM,

¹¹⁷ ATA md. 224/4.

¹¹⁸ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 50/1, 53; İDM Usul Kuralları md. 10/1.

¹¹⁹ İDM Usul Kuralları md. 10/1.

¹²⁰ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 50/1.

¹²¹ İDM Usul Kuralları md. 10–19.

¹²² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 50/2.

¹²³ İDM Usul Kuralları md. 13/1.

¹²⁴ İDM Usul Kuralları md. 13/2.

¹²⁵ Court of First Instance, <<http://www.curia.eu.int/en/instit/presentation/fr/rapport/stat/st04tr.pdf>> Table and Statistics, s. 197.

¹²⁶ ATAD'ın iş yükünün hafifletilmesi ve İDM'nin yetkilerinin genişletilmesi üzerinde anlaşılan bir nokta olmasına karşın, hangi yetkilerin İDM'ye transfer edileceği konusu tartışmalıdır. Bu tartışma günümüzde de devam etmektedir. SCOREY, DAVID, "A New Model for the Communities' Judicial Architecture in the New Union", *European Law Review*, Cilt: 21, Sayı: 3, Haziran 1996, s. 226–227.

¹²⁷ Topluluk markasına ilişkin davalar, İç Pazarda Uyumlaştırma Ofisi kararlarına karşı yapılan itirazlardan oluşmaktadır. Bkz. 40/94 sayılı Topluluk Markası Hakkında Topluluk Tüzüğü [1994] OJ L11/1. Topluluk bitki çeşitliliğine ilişkin davalar, Topluluk Bitki Çeşitliliği Ofisi kararlarına karşı yapılan itirazlardan oluşmaktadır. Bkz. 2100/94 sayılı Topluluk Bitki Çeşitliliği Hakkında Topluluk Tüzüğü [1994] OJ L227/1.

doğrudan davaların çoğu bakımından yetkiye kavuşmuştur.¹²⁸ Bu davalar arasında; iptal davaları, ihmal davaları, tazminat davaları, personel davaları ve sözleşmede yer alan tahkim koşulu gereğince görülmesi gereken davalar yer almaktadır.¹²⁹ Bu davaların İDM tarafından ilk derece mahkemesi olarak görülmesinin istisnasını, yeni kurulacak adli panellere aktarılabilecek davalar ve Statüde öngörülen davalar oluşturmaktadır.¹³⁰

Bu bakımdan yapılacak ilk tespit, ihlal davasının, Statü değiştirilmediği müddetçe, ATAD'ın yetkisi altında bulunduğudır.¹³¹

İkinci olarak, Statü düzenlemesine göre, ATAD, iptal ve ihmal davaları bakımından, bir üye devlet tarafından, Avrupa Parlamentosu ya da Konseyin ayrı ayrı veya birlikte yaptıkları veyahut yapmadıkları bir işlem nedeniyle söz konusu dava açılmışsa yetkilidir. Bu durumun istisnaları bulunmaktadır: (a) ATA md. 88/2-3 uyarınca Konsey tarafından alınan kararlar. (b) ATA md. 133 anlamında ticaretin korunması önlemlerine ilişkin Konsey tüzüğü uyarınca yapılan Konsey işlemleri. (c) ATA md. 202 gereği Konsey tarafından yapılan uygulama işlemleri. Söz konusu üç işlem bakımından bir üye devlet tarafından, Avrupa Parlamentosu ya da Konseyin ayrı ayrı veya birlikte yaptıkları veyahut yapmadıkları bir işlem nedeniyle açılacak iptal ve ihmal davaları İDM tarafından karara bağlanacaktır. ATAD, ayrıca, yine üye devlet tarafından, ATA md. 11A gereğince Komisyon tarafından alınan ya da alınmayan kararlara karşı açılacak davalar bakımından yetkilidir.¹³²

Üçüncü olarak, Statü düzenlemesine göre, ATAD, iptal ve ihmal davaları bakımından, Topluluk kurumları ve AMB tarafından; Avrupa Parlamentosu ya da Konseyin ayrı ayrı veya birlikte veya Komisyon'un tek başına yaptıkları veyahut yapmadıkları bir işlem nedeniyle söz konusu dava açılmışsa yetkilidir.¹³³

Son olarak, Statü düzenlemesine göre, ATAD, iptal ve ihmal davaları bakımından, Topluluk kurumları tarafından; AMB tarafından yapılan ya da ihmal edilen bir işlem nedeniyle söz konusu dava açılmışsa yetkilidir.¹³⁴

Konsey, adli panel kurulması bakımından, 2 Kasım 2004 tarihinde aldığı bir karar ile Personel Mahkemesinin kurulmasını öngörmüştür.¹³⁵ Topluluk ile çalışan-

¹²⁸ Heffernan'a göre, ATA md. 225 ile doğrudan davaların esas görülmeye yerinin İDM olduğu açıklanmasa bile, maddenin yaptığı vurgu, doğrudan davalar bakımından artık İDM'nin yetkisinin istisnadan ziyade kural olacağını çağrıştırmaktadır. HEFFERNAN, s. 912.

¹²⁹ ATA md. 230, 232, 235, 236, 238 içinde yer alan davalar İDM'de görülecektir. ATA md. 225/1. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-358/1.

¹³⁰ ATA md. 225/1.

¹³¹ Lenaerts, ihlal davasının doğası gereği anayasal nitelik taşıdığı ve ilk planda İDM'nin yetkisine sokulmaması gerektiğini ifade ederken; Pernice, ihlal davasında anayasal herhangi bir sorun ile karşılaşılmadığını ve Divan'ın sadece tespitte bulunduğunu ifade ederek bu davaların İDM tarafından görülebileceğini belirtmektedir. COUNCIL OF BARS AND LAW SOCIETIES OF EUROPE, <http://www.cebe.org/doc/colloquium_nov_2004/documents/colloquium.pdf>, *Colloquium on the Judicial Architecture of the European Union*, 2004, s. 13, 23.

¹³² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 51/1.

¹³³ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 51/2.

¹³⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 51/2.

ları arasında çıkan uyuşmazlıklar, Personel Mahkemesinin göreve başlaması ile birlikte bu mahkemede görülecektir.¹³⁶ İDM'de görülmeye başlanmış olup, yazılı aşamayı tamamlamayan personel uyuşmazlıkları, PM'nin göreve başlaması ile bu mahkemeye gönderilecektir.¹³⁷

İDM'nin bir başka yetkisi, Nice Antlaşması ile getirilen adli panellerin kurulmasının ardından doğacaktır. İDM, adli panellerin verdikleri kararlara karşı yapılan temyiz başvurularını karara bağlayacaktır.¹³⁸

B. Önkarar Davasında Durum

Nice Antlaşması ile getirilen bir diğer önemli yenilik, İDM'ye ilk defa Statü ile öngörülecek belirli alanlarda önkarar davasına bakma yetkisi tanınabilecek olmasıdır.¹³⁹ Nice Antlaşması ile birlikte Statü değiştirilerek önkarar davasının belirli alanlarda İDM tarafından görülmesi hakkında bir düzenleme yapılmamıştır.¹⁴⁰ Mevcut durumda önkarar davasına bakma yetkisi münhasıran ATAD'da durmaktadır.

Statü tarafından belirlenmesi öngörülen belirli alanların hangi alanlar olması gerektiği konusunda tartışma bulunmaktadır. Bu noktada, esas sorun, Topluluk hukukunun diğer alanları etkilemeyecek ve diğer alanlardan farklı bulunan alanlarının son derece az olmasıdır. Bu tip alanlara örnek olarak; Gümrük Kombine Nomenklatür tarife başlıklarının, Altıncı KDV Direktifinin yorumlanması gösterilebilir.¹⁴¹

Her durumda, "belirli alanlar", İDM tarafından doğrudan davalar sayesinde belirgin uzmanlık geliştirdiği alanları otomatik olarak kapsamamalıdır.¹⁴² Bu bakımdan örneğin rekabet hukukuna ilişkin olarak önkarar davaları ATAD tarafından görülmeye devam edilmelidir.

Önkarar davası İDM önünde görüldüğünde, ATAD iki durumda bu davalar hakkında karar verebilecektir. İlk olarak, İDM, davanın Topluluk hukukunun birlik ve bütünlüğünü etkileyecek bir ilke kararına gereksinim duyduğu görüşündeyse, davayı karar vermesi amacıyla ATAD'a gönderebilir.¹⁴³

İkinci olarak, İDM tarafından önkarar davası sonucu verilen kararlar, Topluluk hukukunun birlik ve bütünlüğüne ciddi biçimde zarar verme tehlikesi taşıyorsa,

¹³⁵ 2 Kasım 2004 tarihli ve 2004/752 sayılı Avrupa Birliği Personel Mahkemesinin Kurulması Hakkında Konsey kararı [2004] OJ L333/7.

¹³⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 1.

¹³⁷ 2004/752 sayılı Avrupa Birliği Personel Mahkemesinin Kurulması Hakkında Konsey kararı md. 3/3.

¹³⁸ ATA md. 225/2: 225a/3. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-358/2.

¹³⁹ ATA md. 225/3-1. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-358/3.

¹⁴⁰ Söz konusu antlaşmaya eklenen deklarasyonlar ile bu tür sorulara mümkün olduğu kadar çabuk yanıtlar bulunması isteği belirtilmiştir. Deklarasyon No: 12, 13. van Gerven, 1996 yılında, Topluluk yargı düzeninin gelişimi hangi yönde olursa olsun, önkarar davasının ATAD'ın münhasır yetkisi içinde bırakılması gerektiğini belirtmiştir. VAN GERVEN, s. 215. Scorey, önkarar davasına bakma yetkisinin ATAD dışında kalan mahkemeler tarafından da gerçekleştirilebileceğini ileri sürmüştür. SCOREY, s. 28.

¹⁴¹ Lenaerts, bu iki alanın Topluluk hukukunun birlik ve bütünlüğünü etkileme olasılığının çok düşük olduğunu ve bu alanlarda önkarar davası görmek yetkisinin İDM'ye verilebileceğini belirtmektedir. COUNCIL OF BARS AND LAW SOCIETIES OF EUROPE, s. 13.

¹⁴² COUNCIL OF BARS AND LAW SOCIETIES OF EUROPE, s. 13.

¹⁴³ ATA md. 225/3-2. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-358/3.

istisnai olarak, Statü tarafından öngörülen sınırlar ve koşullar içinde ATAD tarafından yeniden gözden geçirilebilir.¹⁴⁴ Statüye göre, baş hukuk sözcüsü, İDM tarafından önkara davası sonucu verilen kararın Topluluk hukukunun birlik ve bütünlüğüne ciddi biçimde zarar verme tehlikesi bulunduğu görüşündeyse, kararın ATAD tarafından gözden geçirilmesini talep edebilir.¹⁴⁵ Baş hukuk sözcüsü bu talebini, İDM kararının açıklanmasından itibaren bir ay içinde yapmalıdır. Divan, baş hukuk sözcüsü tarafından yapılan bu talep üzerine, bir ay içinde İDM kararının yeniden gözden geçirilmesine gerek olup olmadığı konusunda bir karar verir.¹⁴⁶

İDM tarafından önkara davası sonucu verilecek kararların, ATAD tarafından gözden geçirilmesinin istisnai niteliği göz önüne alındığında asıl amacın ATAD'ın iş yükünün azaltılması olduğu görülür. Bununla birlikte, istisnai prosedürler, AT hukukuna ilişkin önemli sorular ve hukuk düzeninin birliği söz konusu olduğunda yetkisi öngörülen ATAD'ın, AB'nin en yüksek mahkemesi olduğunun altını çizmektedir.¹⁴⁷

3. İDM'nin Kararlarına Karşı Hukuk Yolları

İDM tarafından verilen ve yargılamayı sona erdiren kararlar ile uyumsuzluğun esasına ilişkin kısmi kesin kararlar veya yetkisizlik ve kabul edilemezlik gibi usule ilişkin nihai kararlara karşı, söz konusu kararların taraflara tebliğinden itibaren iki ay içerisinde Divan önünde temyiz başvurusunda bulunulabilir.¹⁴⁸

Bu başvuru, kısmen veya tamamen kararın sonuçlarından olumsuz etkilenen her tarafça yapılabilir. Üye devletler ve Topluluk kurumları dışındaki katılan taraflar, bu temyiz başvurusunu ancak İDM kararının kendilerini doğrudan etkilemesi halinde yapabilir.¹⁴⁹

Divan önüne gelen bu başvurular, sadece hukuki konularla sınırlıdır. Bu başvuru, İDM'nin yetkisizliğine, davacı tarafın çıkarlarına zarar veren mahkeme önündeki usul kurallarına aykırılığa ve mahkeme tarafından Topluluk hukukunun ihlal edilmiş olmasına dayanabilir.¹⁵⁰ Temyiz nedenleri, kimi durumlarda iç içe geçmiş olabilir. İDM'nin yetkisinin dışına çıkmış olması aynı zamanda Topluluk hukukunun ihlali anlamına gelmektedir.¹⁵¹ ATA md. 242 ve 243'e halel getirmeksizin İDM kararlarına karşı Divan'a başvurulması hükmün uygulanmasını etkilemez.¹⁵²

¹⁴⁴ ATA md. 225/3-3.

¹⁴⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 62/1.

¹⁴⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 62/2.

¹⁴⁷ CRAIG – DE BURCA, s. 92. Bkz. LENAERTS, s. 8.

¹⁴⁸ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 56/1; ATAD Usul Kuralları md. 110-123. ATA md. 225/2'ye göre: "... İlk Derece Mahkemesi tarafından verilen kararlar, Statü tarafından öngörülen sınırlar ve koşullar altında sadece hukuki konularda Adalet Divanına temyiz başvurusuna konu olabilir." Bu madde uyarınca, temyiz bakımından süzgeç sisteminin getirilmesi olanağı doğmuştur. LENAERTS, s. 4. İDM'nin ilk beş yılı ve temyiz edilen kararları hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz. BROWN, s. 743-761.

¹⁴⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 56/2.

¹⁵⁰ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 58/1. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-358/1.

¹⁵¹ BROWN, s. 744.

¹⁵² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 60/1. ATA md. 242, Adalet Divanı'na dava konusu tasarrufun uygulanmasının ertelenmesine karar verme yetkisi tanımaktadır. ATA md. 243. Adalet Divanı'nın önüne getirilen davalarda gerekli görüldüğü geçici tedbirleri alma yetkisi tanımaktadır.

Temyiz başvurusu haklı bulunursa, Divan, İDM tarafından verilen kararı ortadan kaldırır. Bu durumda Divan, uyuşmazlık üzerinde yargılama yapabileceksé, kendisi kesin kararı verir ya da davayı tekrar yargılama yapmak üzere İDM'ye geri gönderir.¹⁵³ Geri gönderilme halinde İDM, Divan tarafından verilen karardaki hukuki konular ile bağılıdır.¹⁵⁴

İDM'nin temyiz üzerine verdiği kararlar, istisnai durumlarda ATAD önüne getirilebilir.¹⁵⁵ Baş hukuk sözcüsü, İDM tarafından temyiz üzerine verilen kararın Topluluk hukukunun birlik ve bütünlüğüne ciddi biçimde zarar verme tehlikesi bulunduğu görüşündeyse, kararın ATAD tarafından yeniden gözden geçirilmesini talep edebilir.¹⁵⁶ Baş hukuk sözcüsü bu talebini, İDM kararının açıklanmasından itibaren bir ay içinde yapmalıdır. Divan, baş hukuk sözcüsü tarafından yapılan bu talep üzerine, bir ay içinde İDM kararının yeniden gözden geçirilmesine gerek olup olmadığı konusunda bir karar verir.¹⁵⁷

4. Adli Paneller

A. Genel Olarak

Nice Antlaşması ile değiştirilen metne göre, ATAD ve İDM'nin yanı sıra, kurucu antlaşmalarda öngörülen yargısal yetkileri kullanmak üzere belirli alanlarda faaliyet göstermek üzere İDM'ye bağılı adli panellerin kurulabileceğı öngörülmüştür.¹⁵⁸ İlk derece mahkemeleri olarak görev yapacak yeni mahkemelerin kurulması olanağının getirilmesinin altında yatan neden, İDM'den iş yükünün bir kısmını alarak uzmanlaşmış mahkemelere vermektir.¹⁵⁹

Adli panellerin kurulması iki biçimde gerçekleşebilir. İlk olarak, Komisyon tarafından yapılacak bir öneri üzerine, Konsey, Avrupa Parlamentosu ve Adalet Divanı'na danıştıktan sonra oybirliğı ile alacağı bir karar ile adli panel kurabilecektir. İkinci olarak, Adalet Divanı tarafından yapılacak bir öneri üzerine, Konsey, Avrupa Parlamentosu ve Komisyon'a danıştıktan sonra oybirliğı ile alacağı bir karar ile adli panel kurabilecektir. Adli paneller, kimi davalar ile belirli alanlarda açılan davaları ilk derece mahkemesi olarak görerek sonuca bağlamak amacıyla kurulacaktır.¹⁶⁰ Adli panellerin oluşturulmasına karar verilirken adli panelin yapısı ve kendisine tanınan yargı yetkisinin sınırları da belirlenecektir.¹⁶¹

Adli paneller tarafından verilen kararlar, yalnızca hukuki konular bakımından ya da adli paneli oluşturan kararda öngörülmesi durumunda vaka incelemesi bakımından da İDM önünde temyiz edilebilir.¹⁶²

¹⁵³ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 61/1.

¹⁵⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 61/2.

¹⁵⁵ ATA md. 225/2-2.

¹⁵⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 62/1. Temyiz prosedürü ile gözden geçirme prosedürü arasındaki en önemli fark, bu prosedürlerin başlatılması ile ilgilidir. LENAERTS, s. 16.

¹⁵⁷ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 62/2.

¹⁵⁸ ATA md. 220/2. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-359/1.

¹⁵⁹ LAVRANOS, NIKOLAOS, "The New Specialized Courts within the European Judicial System", *European Law Review*, Cilt: 30, Sayı: 2, Nisan 2005, s. 262.

¹⁶⁰ ATA md. 225a/1.

¹⁶¹ ATA md. 225a/2.

¹⁶² ATA md. 225a/3. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-359/3.

Adli panellerde görev alacak hâkimler, bağımsızlıkları her türlü şüpheden uzak ve yargısal görevlerin yerine getirilmesi için gereken nitelik ve yeteneklere sahip kişiler arasından seçilir.¹⁶³

Adli panellere ilişkin Usul Kuralları, Adalet Divanı ile anlaşarak oluşturulur. Bu kurallar, Konsey tarafından nitelikli çoğunlukla alınacak bir karar ile nihai biçimini alır.¹⁶⁴ Adli panelleri oluşturulan kararlar aksini öngörmediği müddetçe, kurucu antlaşmanın Adalet Divanı'na ilişkin düzenlemeleri ve Statü içindeki düzenlemeler adli panellere de uygulanır.¹⁶⁵

B. Topluluk Sınâî Haklarına İlişkin Durum

Nice Antlaşması ile getirilen yeniliklerden bir tanesi, Topluluk sınâî haklarına ilişkin işlemlerden dolayı ortaya çıkan uyuşmazlıklara Topluluk mahkemeleri tarafından bakılabilecek olmasıdır. Bu düzenleme, Topluluk mahkemelerinin iş yükünün azaltılması için gösterilen çabanın aksine bir durum olarak görülebilirse de, adli panellerin kurulması yoluyla bu tür uyuşmazlıklarda iş yükünün artmasının önüne geçilebilir.¹⁶⁶

İlgili düzenleme uyarınca, Konsey, kurucu antlaşmanın hükümlerine zarar vermeksizin, Komisyon'un önerisi üzerine ve Avrupa Parlamentosu'na danıştıktan sonra sınâî hakları Topluluk alanına katan işbu antlaşma temelinde kabul edilen düzenlemelerin uygulanmasına ilişkin uyuşmazlıklarda, Adalet Divanı'na, kararlaştırılacak sınırlar içinde yargılama yetkisi veren hükümleri oybirliği ile kabul edebilir. Konsey, üye devletlere bu hükümleri kendi anayasal kurallarına uygun olarak kabul etmelerini önerir.¹⁶⁷

Topluluk sınâî hakları ile ilgili olarak kurulması gündemde olan mahkeme, Topluluk Patent Mahkemesidir. Bu mahkemenin kurulması iki aşamada gerçekleşecektir.¹⁶⁸ İlk olarak, Konsey, ATA md. 229a gereğince Adalet Divanı'na yetki verilmesine ilişkin bir karar alacaktır. Üye devletler kendi anayasal kurallarına uygun olarak bu hükümleri kabul edecektir. İkinci olarak, ATA md. 225a gereğince Konsey alacağı bir karar ile Topluluk patenti ile ilgili olarak bir adli panel kurulmasını ve Adalet Divanı'nın yetkisinin bu panele kaydırılmasını öngörecektir.

Komisyon, TPM kuran karar tasarısını hazırlamış bulunmaktadır.¹⁶⁹ Bu tasarıya göre, TPM her biri altı sene için atanmış yedi hâkimden oluşacaktır.¹⁷⁰ Hâkimler, üye devletler tarafından önerilen ve patent hukukunda yüksek düzey hukuki tecrübe sahibi kişiler arasından atanacaktır. Atama, danışma komitesine ilgili adayların yeterlilikleri hakkında danışıldıktan sonra, Konsey tarafından oybirliği ile alınacak kararla gerçekleştirilecektir.¹⁷¹

¹⁶³ ATA md. 225a/4. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-359/4.

¹⁶⁴ ATA md. 225a/5.

¹⁶⁵ ATA md. 225a/6.

¹⁶⁶ Bkz. YATAGANAS, s. 277-278.

¹⁶⁷ ATA md. 229a.

¹⁶⁸ Bkz. LAVRANOS, s. 266-267.

¹⁶⁹ COM/2003/828 final.

¹⁷⁰ COM/2003/828 final md. 2.

¹⁷¹ COM/2003/828 final md. 3.

TPM, üç hâkimli dairelerden oluşur. TPM, Usul Kurallarında öngörülmesi halinde, patent hukukunun temeline ilişkin bir sorun ile karşılaşılması gibi bir durumda daha fazla hâkim ile toplanabileceği gibi, kimi durumlarda tek hâkimden de oluşabilir.¹⁷²

Hâkimler, yardımcı raportör olarak anılan ve altı yıllık görev süresi bulunan, yedi teknik uzman ile desteklenecektir. Yardımcı raportörler, taraflara soru sorabilme hakkına sahiptir; ancak alınacak kararda oy kullanamaz. Yardımcı raportörler, özellikle teknik sorular ile ilgili olarak hâkimlere yardımcı olacaktır.¹⁷³

TPM kararları, iki ay içerisinde İDM nezdinde temyiz edilebilir.¹⁷⁴ TPM kararlarının temyiz edilmesi, diğer temyiz edilen kararlardan farklı olarak, kararın icrasını durdurur.¹⁷⁵ Buna ek olarak, temyiz nedenleri hem hukuki hem de maddi konulara dayanabilir.¹⁷⁶

TPM kararlarının temyizi ile ilgilenecek olan İDM'de üç hâkimden oluşan bir daire kurulacaktır. Bu hâkimler üç teknik uzman (yardımcı raportör) ile desteklenir.¹⁷⁷

Temyiz sonrasında temyiz haklı bulunursa İDM, TPM tarafından verilen kararı ortadan kaldırır ve kendisi bir karar verir. İDM, sadece istisnai durumlarda davayı yeniden TPM'ye gönderir. İDM, karar vermesi için bir dosyayı TPM'ye geri gönderdiğinde, TPM İDM tarafından verilen karar ile bağlıdır.¹⁷⁸

Komisyon, TPM'nin en geç 2010 yılına kadar kurulması ve işlevsel hale gelmesi niyetindedir.¹⁷⁹

C. Personel Mahkemesi

a. PM'nin Kuruluşu

Personel Mahkemesi, 2 Kasım 2004 tarihinde Konsey tarafından alınan bir karar ile kurulmuştur.¹⁸⁰ Söz konusu karar, ATA md. 225a ve 245 uyarınca, Komisyon'un önerisi ve Avrupa Parlamentosu ile ATAD tarafından verilen görüşler sonrası alınmıştır. Konsey kararı, dört maddeden ve Statüye eklenmesi gereken bir Ek'ten oluşmaktadır. PM, 21 Kasım 2005 tarihinde görevine başlamıştır.¹⁸¹

PM'nin görevi, Topluluk ile çalışanları arasında çıkan uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmaktır.¹⁸² PM'nin merkezi İDM içinde yer alacaktır.¹⁸³

¹⁷² COM/2003/828 final md. 8.

¹⁷³ COM/2003/828 final md. 7.

¹⁷⁴ COM/2003/828 final md. 26.

¹⁷⁵ COM/2003/828 final md. 22.

¹⁷⁶ COM/2003/828 final md. 27.

¹⁷⁷ COM/2003/828 final md. 48.

¹⁷⁸ COM/2003/828 final md. 28.

¹⁷⁹ LENAERTS, s. 14.

¹⁸⁰ 2 Kasım 2004 tarihli ve 2004/752 sayılı Avrupa Birliği Personel Mahkemesinin Kurulması Hakkında Konsey kararı [2004] OJ L333/7.

¹⁸¹ <<http://www.curia.eu.int/en/institut/presentationfr/communication.pdf>>

¹⁸² 2004/752 sayılı Avrupa Birliği Personel Mahkemesinin Kurulması Hakkında Konsey kararı md. 1; Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 1.

PM'nin görev alanına giren ve İDM'de görülmeye başlanmış olup, yazılı aşamayı tamamlamayan personel uyuşmazlıkları, PM'nin göreve başlaması ile bu mahkemeye gönderilecektir.¹⁸⁴

b. PM'nin Oluşumu

aa. Hâkimler

aaa. Hâkim Sayısı

PM, yedi hâkimden oluşmaktadır. Adalet Divanı'nın talep etmesi halinde, Konsey nitelikli oyçokluğu ile alacağı bir kararla hâkim sayısını arttırabilir.¹⁸⁵

bbb. Hâkimlerin Atanması

PM'de görev alacak hâkimler, bağımsızlıkları her türlü şüpheden uzak ve yargısal görevlerin yerine getirilmesi için gereken nitelik ve yeteneklere sahip Birlik vatandaşları arasından seçilir.¹⁸⁶ PM hâkimleri, Konsey tarafından, ATAD ve İDM üyeleri ve tanınmış avukatlardan oluşan yedi kişilik bir Komite'ye danışılarak atanır.¹⁸⁷ Konsey seçim yaparken, coğrafi bakımdan oldukça geniş bir alanın kapsamına ve mümkün olduğu kadar farklı ulusal hukuk sistemlerinin temsil edilmesine dikkat etmelidir.¹⁸⁸

Hâkimlerin görev süreleri altı yıldır.¹⁸⁹ Bununla birlikte, hâkimlerin yemin ile göreve başlamasının ardından, PM başkanı kura yoluyla görev süreleri üç yıl olacak hâkimleri belirler.¹⁹⁰ Görev süreleri sona eren hâkimler yeniden atanabilir.¹⁹¹

ccc. Hâkimlerin Tabi Olduğu Hükümler ve Görevlerinin Sona Ermesi

Adalet Divanı hâkimlerinin tabi olduğu hükümler, PM hâkimleri bakımından da geçerlidir. Aynı şekilde, hâkimlerin görevlerinin sona ermesi bakımından da uygulanacak hükümler aynıdır.¹⁹²

bb. PM Başkanı

İlk PM başkanı, üç yıl süre için Konsey tarafından diğer hâkimler ile birlikte Konsey tarafından atanabileceği gibi; Konsey tarafından atanan hâkimler tarafından da seçim yoluyla göreve gelebilir.¹⁹³ Başkan, yeniden seçilebilir.¹⁹⁴

¹⁸³ 2004/752 sayılı Avrupa Birliği Personel Mahkemesinin Kurulması Hakkında Konsey kararı md. 1

¹⁸⁴ 2004/752 sayılı Avrupa Birliği Personel Mahkemesinin Kurulması Hakkında Konsey kararı md. 3/3.

¹⁸⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 2/1.

¹⁸⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 3/2.

¹⁸⁷ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 3/1. 3. Söz konusu Komite'nin üyelik koşulları ve çalışma kuralları, ATAD başkanı tarafından getirilecek öneri üzerine Konsey tarafından nitelikli çoğunluk ile karara bağlanır. Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 3/3. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-357. Bu madde ile hem Adalet Divanı hem de Genel Mahkeme hâkimlerinin atanması bakımından bir komite oluşturulması öngörülmüştür. Bu komite danişsal niteliktedir ve görüşü üye devletler üzerinde bağlayıcı değildir. Buna karşın, söz konusu komite iki biçimde hâkim atamalarını etkileyecektir. Bunlardan ilki, üye devletler, hâkim önerirken, komitenin kabul edebileceği bir kişiyi tercih edecektir. İkincisi, komitenin kişinin ilgili görev için uygun olmadığına yönelik görüş, üye devletlerin o kişinin atanmasına oy birliği ile karar vermesini engelleyebilecektir. **TRIDIMAS**, (2004), s. 4.

¹⁸⁸ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 3/1.

¹⁸⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 2/2.

¹⁹⁰ 2004/752 sayılı Avrupa Birliği Personel Mahkemesinin Kurulması Hakkında Konsey kararı md. 3/2.

¹⁹¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 2/2.

¹⁹² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 5.

cc. PM Başkâtibi

PM kendi başkâtibini atar ve hizmetleri ile ilgili kuralları tespit eder.¹⁹⁵

c. PM'deki Yargılama Birimleri

PM, üç hâkimli dairelerden oluşur. Usul Kurallarında yer verildiği durumlarda, genel kurul halinde toplanabileceği gibi beş hâkimli daire biçiminde ya da tek hâkim ile de karar alabilir.¹⁹⁶

PM başkanı, genel kurul ve beş hâkimli dairelere başkanlık eder. Üç hâkimli dairelerin başkanları, hâkimler tarafından seçilir. PM başkanı, aynı zamanda, üç hâkimli bir dairenin de başkanı olabilir.

Toplanma ve karar yeter sayıları, Usul Kuralları ile belirlenecektir. PM Usul Kuralları yürürlüğe girinceye kadar, İDM Usul Kuralları, uygun olduğu ölçüde PM için de uygulanacaktır.¹⁹⁷

d. PM Kararlarına Karşı Hukuk Yolları

PM tarafından verilen ve yargılamayı sona erdiren kararlar ile uyumsuzluğun esasına ilişkin kısmi kesin kararlar veya yetkisizlik ve kabul edilemezlik gibi usule ilişkin nihai kararlara karşı, söz konusu kararların taraflara tebliğinden itibaren iki ay içerisinde İDM'ye başvurulması mümkündür.¹⁹⁸

Bu başvuru, kısmen veya tamamen kararın sonuçlarından olumsuz etkilenen her tarafça yapılabilir. Üye devletler ve Topluluk kurumları dışındaki katılan taraflar, bu temyiz başvurusunu ancak PM kararının kendilerini doğrudan etkilemesi halinde yapabilir.¹⁹⁹

İDM önüne gelen bu başvurular, sadece hukuki konularla sınırlıdır. Bu başvuru, PM'nin yetkisizliğine, davacı tarafın çıkarlarına zarar veren mahkeme önündeki usul kurallarına aykırılık ile mahkeme tarafından Topluluk hukukunun ihlal edilmiş olmasına dayanabilir.²⁰⁰ ATA md. 242 ve 243'e hâlel getirmeksizin PM kararlarına karşı İDM'ye başvurulması hükmün uygulanmasını etkilemez.²⁰¹

Temyiz başvurusu haklı bulunursa, İDM, PM tarafından verilen kararı ortadan kaldırır. Bu durumda İDM, uyumsuzluk üzerinde yargılama yapabilecekse, kendisi kesin kararı verir ya da davayı tekrar yargılama yapmak üzere PM'ye geri gönderir.²⁰² Geri gönderilme halinde PM, İDM tarafından verilen karardaki hukuki konular ile bağlıdır.²⁰³

¹⁹³2004/752 sayılı Avrupa Birliği Personel Mahkemesinin Kurulması Hakkında Konsey kararı md. 3/1; Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 4/1.

¹⁹⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 4/1.

¹⁹⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 6/2.

¹⁹⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 4/2.

¹⁹⁷ 2004/752 sayılı Avrupa Birliği Personel Mahkemesinin Kurulması Hakkında Konsey kararı md. 3/4.

¹⁹⁸ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 9/1.

¹⁹⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 9/2.

²⁰⁰ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 11/1.

²⁰¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 12/1. ATA md. 242, Adalet Divanı'na dava konusu tasarrufun uygulanmasının ertelenmesine karar verme yetkisi tanımaktadır. ATA md. 243, Adalet Divanı'nın önüne getirilen davalarda gerekli gördüğü geçici tedbirleri alma yetkisi tanımaktadır.

²⁰² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 13/1.

²⁰³ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 13/2.

İDM'nin temyiz üzerine verdiği kararlar, istisnai durumlarda ATAD önüne getirilebilir.²⁰⁴ Baş hukuk sözcüsü, İDM tarafından temyiz üzerine verilen kararın Topluluk hukukunun birlik ve bütünlüğüne ciddi biçimde zarar verme tehlikesi bulunduğu görüşündeyse, kararın ATAD tarafından yeniden gözden geçirilmesini talep edebilir.²⁰⁵ Baş hukuk sözcüsü bu talebini, İDM kararının açıklanmasından itibaren bir ay içinde yapmalıdır. Divan, baş hukuk sözcüsü tarafından yapılan bu talep üzerine, bir ay içinde İDM kararının yeniden gözden geçirilmesine gerek olup olmadığı konusunda bir karar verir.²⁰⁶

III. Yargılama Usulleri

ATAD, İDM ve kurulan ve kurulacak olan adli panellerin yargılama usulleri esas olarak Adalet Divanı Statüsü ve özellikle de her yargı merciinin kendisine ait olan Usul Kuralları içerisinde düzenlenmiştir. Bu bölümde yapılacak açıklamalar ATAD dikkate alınarak gerçekleştirilecektir.

Yargılama usulleri başlığı altında dört bölüme yer verilmiştir. İlk bölüm yargılama aşamalarını anlatmaktadır. İkinci bölümde duruşma, karar ve hüküm konusuna değinilmiştir. Üçüncü bölüm yargılama usulü ile ilgili bazı konulara açıklık getirmektedir. Dördüncü bölüm ise ATAD kararlarına karşı hukuk yolları açıklanmıştır.

1. Yargılama Aşamaları

ATAD önündeki yargılama yazılı ve sözlü olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. ATAD yargılama usulü, kıta Avrupa sistemi geleneğine dayandığından, sözlü aşamaya göre yazılı aşamanın daha çok ağırlığı bulunmaktadır.²⁰⁷ Bu aşamalara ek olarak, raportör hâkimin teklifi üzerine, hukuk sözcüsünün de görüşü alınarak, Divan tarafından karar verildiği takdirde söz konusu iki aşama arasına tahkikat aşaması girebilir.

Hemen belirtilmelidir ki, Divan önünde görülen tüm prosedür, özellikle de yazılı aşama, davayı genişletme ve değiştirme yasağına tabidir.²⁰⁸ Buna göre, dava açılırken mevcut bulunan vakıalar dava açılırken ileri sürülmelidir. Bu durumun tek istisnası, davanın açılmasından sonra doğan olayların ileri sürülebilmesidir.

A. Yazılı Aşama

a. Doğrudan Davalar

Yazılı aşama, dava dilekçelerinin, cevap dilekçelerinin, savunmaların, gözlemlerin ve gerekirse replikler ile her türlü senet ve belgeler ve bunların aslına uygun olduğu belgelenen örneklerinin taraflar ile kararları dava konusu yapılmış olan Top-

²⁰⁴ ATA md. 225/2-2. Krş. Avrupa Anayasası, md. III-358/2.

²⁰⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 62/1.

²⁰⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 62/2.

²⁰⁷ KENT, PENELOPE, *Law of the European Union*, 3. Edition., Malaysia, 2001, s. 29. Bkz. DOUGLAS-SCOTT, s. 204; NUGENT, NEILL, *The Government and Politics of the European Union*, 5. Edition, Duke University Press, Durham, 2003, s. 247.

²⁰⁸ COURT OF JUSTICE, <<http://www.curia.eu.int/en/instit/txtdocfr/autrestxts/txt9.pdf>>, *Notes for the Guidance of Counsel*, 2004, s. 9.

lulukların kurumlarına bildirilmesini kapsar.²⁰⁹ Bildirimler, başkâtibin sorumluluğunda Usul Kurallarında belirlenen süreler ve sıra ile yapılır.²¹⁰

Divanda dava, başkâtibe gönderilen bir dilekçe ile açılır.²¹¹ Başkâtip, mahkeme siciline davanın kaydını yaptıktan sonra, davacının adını ve taleplerini gösteren bir ilanı ATRG'de yayınlatır. Divan başkanı, dava için bir raportör hâkim tayin eder.²¹² Raportör hâkim davanın kendisine görev verilmesinden sonraki gidişatından sorumludur.

Bu işlemler tamamlandıktan sonra, dilekçe davalı tarafa tebliğ edilir. Davalı, tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde cevap verme hakkına sahiptir. Tarafların birer defa daha, birer aylık süreler ile, karşılıklı cevap verme, bir diğer ifadeyle replik ve düplik hazırlama imkanı vardır. Süreler, önemli nedenlerin varlığı halinde başkan tarafından uzatılabilir.

Yazılı aşamada, bu işlemler tamamlandıktan sonra, raportör hâkim Divan'a ilk raporunu sunar.²¹³ Hukuk sözcüsü de ilk görüşünü beyan eder. Divan, müzakere odasında raportör hâkim tarafından verilen ilk raporu müzakere eder ve hukuk sözcüsünün ilk görüşünü de dikkate alarak; ayrıca bir tahkikat aşamasına gerek olup olmadığına ve davanın dairelerden birinde mi yoksa genel kurulda mı görüleceği hakkında bir karar verir. Tahkikat aşaması gerekli görüldüğü durumlarda, bu aşamanın kimin tarafından gerçekleştirileceğine de karar verilir.²¹⁴

Doğrudan davalarda yazılı aşama, çoğunlukla davanın tarafları aracılığıyla yürütülür. Bir davanın sözlü aşamaya ulaşma süresi, davada kullanılan dil, belgelerin uzunluğu ve çevirmenlerin iş yükü ile bağlantılıdır.²¹⁵

b. Önkarar Davası

Önkarar davasına başvuru, milli mahkemenin kalemi tarafından, Divan başkâtibine gönderilir. Başvuru genellikle milli mahkemenin kendi usul hukuku uyarınca aldığı bir karar şeklindedir.²¹⁶ Divan başkâtibi, önkarar başvurusunu tüm Topluluk dillerine çevirterek hem davanın taraflarına hem de üye devletlere ve Topluluk kurumlarına gönderir. Bu noktada, bir sonraki adıma geçebilmek için Topluluk dillerinin tümüne yapılan çevirinin tamamlanmış olması gerekir. Bu çevirinin yapılması sırasında zaman kaybı yaşanmaktadır.²¹⁷

²⁰⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 20/2.

²¹⁰ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 20/3.

²¹¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 21/1.

²¹² ATAD Usul Kuralları md. 9/2.

²¹³ İlk rapor, Divan'ın iç işine ilişkin bir rapordur ve biçimi hâkimden hâkime değişiklik gösterir. İlk raporun esas amacı, Divan üyelerine davanın konusunu anlatmak ve nasıl çözüme bağlanması konusunda tavsiye sunmaktır. İlk rapor, hukuki ve maddi alt yapıyı ortaya koyarak, tarafların görüşleri ile raportör hâkimin kişisel gözlemleri ve tavsiyeleri bir araya getirir. EDWARD, s. 551-552.

²¹⁴ ATAD Usul Kuralları md. 44.

²¹⁵ EDWARD, s. 549.

²¹⁶ ARAT, s. 128.

²¹⁷ EDWARD, s. 550.

Başkâtip daha sonra önkarar başvurusunun, diğerlerinin yanında, taraflar ve sorulan soruları da belirterek ATRG'de yayınlanmasını sağlar. Kendilerine tebligat yapılan tüm ilgililer, tebliğ tarihinden itibaren iki ay içerisinde yazılı açıklamalarını Divan'a sunabilir. İki aylık süre zorunludur ve uzatılamaz.²¹⁸ Bu aşama sona erdikten sonra gerekli görülürse sözlü aşamaya geçilir.

B. Sözlü Aşama

Sözlü aşama, raportör hâkim tarafından sunulan raporun okunmasını; temsilcilerin, danışmanların, avukatların Divan tarafından dinlenmesini ve hukuk sözcüsünün gerekçeli görüşünü sunmasını ve ayrıca gerektiğinde tanıkların ve bilirkişilerin dinlenmesini kapsar.²¹⁹

Divan, raportör hâkimin raporu ve hukuk sözcüsünün görüşü de alınarak, taraflardan herhangi birinin de dinlenilmesi için gerekçeli başvuruda bulunulmadığı durumlarda sözlü aşamanın yapılmamasına karar verebilir. Bu başvuru, taraflara yazılı aşamanın sona erdiğini bildiren tebliğin yapılmasından itibaren üç hafta içinde yapılmalıdır. Bu süre Divan başkanı tarafından uzatılabilir.²²⁰

Divan, dava konusu olayın hiçbir yeni hukuksal sorun ortaya çıkarmadığı görüşündeyse, hukuk sözcüsünün görüşünü aldıktan sonra, davanın hukuk sözcüsünün nihai talebi olmaksızın yürütülmesine karar verebilir.²²¹

Tahkikat aşaması öngörülmüşse, bu aşama tamamlandıktan sonra, bu aşamaya gerek görülmemişse yazılı aşamanın veya ilk müzakerenin sonunda ATAD başkanı bir duruşma günü tespit eder.

Duruşmada sırasıyla şu işlemler yapılır: Raportör hâkim raporunu okur; ardından taraflar Divan önünde davayı tartışır. Bu sırada hâkimler ve hukuk sözcüleri uygun gördükleri soruları ilgililere yöneltebilir. Bu tartışma; önce davacı tarafın daha sonra da davalı tarafın son sözlerini söylemesi ile son bulur. Divan, sözlü aşama içerisinde, yeniden tahkikat yapılmasına ya da tahkikatın derinleştirilmesine karar verebilir. Bu karar verilmiyorsa, sıra hukuk sözcüsünün nihai talebini bildirmesindedir. Başkan, hukuk sözcüsünün dinlenmesi için duruşmayı ileri bir tarihe bırakır. Hukuk sözcüsünün nihai talebini sunması ile sözlü aşama son bulur.²²²

C. Tahkikat Aşaması

Tahkikat aşaması, zorunlu aşamalar arasında yer almamaktadır.²²³ Tahkikat aşaması yapılmasına karar vermek Divan'ın yetkisindedir. Divan, yazılı aşamanın

²¹⁸ EDWARD, s. 541.

²¹⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 20/4.

²²⁰ ATAD Usul Kuralları md. 44a.

²²¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 20/5.

²²² Hukuk sözcüsünün nihai talebini bildirmesi, yargılama aşamasının son halkasıdır ve taraflar bildirilen nihai talep üzerine yorum yapamaz. Bununla birlikte, nihai talebin sunulmasından sonra sözlü aşamanın yeniden yapılmasına karar verilirse taraflar yorum yapma fırsatını elde eder. Ancak, yeniden açılan sözlü aşamanın sonunda verilecek olan hukuk sözcüsünün nihai talebi üzerine yorum yapılamaz. EDWARD, s. 542; COURT OF JUSTICE, s. 6.

²²³ ATAD Usul Kuralları md. 44-54a.

sonunda, raportör hâkim tarafından verilen ilk raporu ve hukuk sözcüsünün ilk görüşünü dikkate alarak tahkikat aşamasına gerek olup olmadığı konusunda karar verir. Divan, sözlü aşama sırasında da, tahkikat aşamasının gerekip gerekmediği konusunda bir karar verebilir. Tahkikat aşamasına karar verildiği durumlarda, bu aşamanın kimin tarafından yürütüleceği de belirtilir.

Tahkikat aşaması, tarafların hazır bulunması ile gerçekleştirilir. Hukuk sözcüsü de tahkikata katılabilir. Tahkikat aşamasında, dava ile ilgili maddi vakaların varlığı ve doğruluğu tespit edilmeye çalışılır. Bu tespit için gereken tüm tedbirler alınabilir. Tanık dinlenmesi, bilirkişi incelemesi ve keşif yapılması gibi işlemlere başvurulabilir. Tahkikat sonunda, taraflara tahkikat ile ilgili olarak görüşlerini bildirmeleri için süre verilebileceği gibi böyle bir süreye gerek duyulmayabilir. Bu aşamanın sona ermesinin ardından ATAD başkanı bir duruşma günü tayin eder.

2. Duruşmalar, Kararlar ve Hüküm

Duruşmalar alenidir. Divan, re'sen ya da taraflardan birinin istemi üzerine, önemli durumların varlığı halinde duruşmanın gizli yapılmasına karar verebilir.²²⁴

Duruşma listesi başkan tarafından kararlaştırılır.²²⁵ Duruşma sırasında Divan, bilirkişiyi, tanıkları ve tarafları sorgulayabilir. Bununla birlikte taraflar iddia ve savunmalarını temsilcileri vasıtasıyla gerçekleştirir.²²⁶ Her duruşma için, başkan ve başkâtip tarafından imzalanmış dava tutanağı tutulur.²²⁷

Sözlü aşamanın bitiminden sonra, Divan müzakere için müzakere odasına çekilir. Müzakereye sadece sözlü aşamada bulunan hâkimler katılır.²²⁸ Müzakereler gizli yapılır ve gizli tutulur.²²⁹ Müzakerede, genel olarak şu sıra izlenmektedir: Raportör hâkim, hazırladığı taslak kararın bir örneğini sunar. Hâkimler, bireysel olarak, yazılı ya da sözlü olarak değişiklik tekliflerini sunar.²³⁰ Üzerinde uzlaşılan bir metne varırsa, karar metni kabul edilir.²³¹

Raportör hâkim, gerek sözlü aşamada sunduğu rapor gerekse de taslak kararı hazırlayan kişi olması bakımından meslektaşları üzerinde hatırı sayılır derecede etkili olabilmektedir. Ulusal makamlar ile ortaya çıkacak bir gerilimi önlemek bakımından, bir üye devletten gelen davanın o üye devlet tabiiyetinde bir raportör hâkime verilmemesine ilişkin bir yazısız kural bulunmaktadır.²³²

²²⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 31.

²²⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 34.

²²⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 32.

²²⁷ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 33.

²²⁸ ATAD Usul Kuralları md. 27/2. Müzakerelere katılabileceği düşünülen raportör yardımcıları, müzakerelerde yer alabilir.

²²⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 35; ATAD Usul Kuralları md. 27/1. Hukuk sözcüsü, gizli yapılan ve hâkimlerin dava üzerinde birlikte karar verdiği müzakerelere katılmaz.

²³⁰ ATAD Usul Kuralları md. 27/3, 4.

²³¹ Hâkimler, karar alırken kendi ulusal kökenlerinden etkilenmeden, Topluluk yaklaşımı çerçevesinde bir karara varmaya çalışmalıdır. KENT, s. 28–29.

²³² DEHOUSSE, s. 13.

ATAD kararı üzerinde uzlaşmaya varılmış bir tek metinden oluşur; kararda muhalefet şerhi ya da kişisel görüşe yer verilmez.²³³ ATAD kararlarında bu tür bir yöntem benimsenmesinin olumlu ve olumsuz yansımaları vardır.²³⁴ Olumlu yansımalarından bir tanesi, kararlarda hâkimlerin kendi görüşü saklanarak bağımsızlıkları korunmaktadır. İkincisi, ATAD'ın zihinsel dinamizmini tek bir karar vermek için yapılan tartışmalardan aldığı düşünülmektedir.²³⁵ Üçüncüsü, tek bir karar verilmesi Divan'ın otoritesini güçlendirmektedir. Üye devletler muhalefet şerhlerine dayanmamakta ve kendi ulusal hâkimlerini bir karar alınırken etkileyememektedir.

Tüm bunlara karşın, kararın tek bir metin olarak verilmesinin kimi olumsuz yansımaları da bulunmaktadır. İlk olarak, Divan'ın hâkim sayısının artması tek bir metin halinde karar vermeyi zorlaştırmaktadır. Bununla birlikte hakim sayısının azaltılması halinde, Divan içinde hakimi bulunmayan üye devletler, kendi hukuk geleneklerinin Divan'da temsil edilmediğini düşünerek kendilerini dışlanmış hissecektir.²³⁶ İkincisi, kararlar uzlaşma üzerine alındığından, bu durum kararın gerekçesinin kalitesini etkilemektedir. Karmaşık davalarda, Divan sadece bazı konularda anlaşmaya vararak kararının altında yatan nedenleri belirsiz bırakabilir; bu nedenle bu tip davalarda Divan'ın gerekçesini anlamak zor olabilir.²³⁷

Divan, oy çokluğu ile karar alır. Divan kararları, geçerli olarak ancak tek sayı ile alınabilir.²³⁸ Herhangi bir nedenle, oy eşitliği meydana geldiğinde, en kідemsiz hâkimin oyu oylamada dikkate alınmaz.²³⁹ Kararlar gerekçelidir ve bu kararı müzakere eden hâkimlerin isimleri kararda belirtilir.²⁴⁰ Kararlar, başkan ve başkâtip tarafından imzalanarak kamuya açık bir oturumda okunur.²⁴¹ Divan, dava hakkında karar verirken, harcamalar konusunda da bir karar verir.²⁴²

ATAD tarafından verilen hükümler kesindir ve tefhim ile birlikte etkilerini doğurmaya başlar.²⁴³ Bu kararlara karşı sadece istisnai başvuru yolları kabul edilmiştir.

²³³ Kararlarda, o kararı veren hâkimlerin tümünün görüşlerine yer verilmeye çalışıldığından, kararların anlatım biçimi uluslararası anlaşmalar ile kıyaslanabilmektedir. **CHALMERS**, s. 139.

²³⁴ Bkz. **CHALMERS**, s. 139–140.

²³⁵ Edward'a göre, ATAD hukuk yaratan bir mahkeme olarak gücünü, Avrupa'nın neredeyse bütün klasik hukuk sistemlerinin temsilcilerini bir araya getiren bir kurum olmasından almaktadır. **EDWARD**, s. 548.

²³⁶ Dinan, her üye devletin Divan'da bir hâkim ile temsil edilmesinin hem Topluluk hukukunun gelişiminde hem de Divan'ın kararlarının üye devletler tarafından benimsenmesinde önemli bir etken olduğunu belirtmektedir. **DINAN**, s. 307. Arsava, Avrupa hukukunun muhataplarının kabul görmesinin ancak hukuk normlarının ihdası ve uygulanmasının denetiminde bütün ulusal hukuk düzenlerinin kendi yurttaşlarının temsil edilmesine bağlı olduğunu belirtmektedir. **ARSAVA**, s. 20. van Gerven, hâkim sayısındaki artışın Divan'ın verimliliğini olumsuz etkilediğini belirterek, her üye devletin Topluluk yargı sistemi içinde kendisine yer bulmasının da önemine işaret ederek, Divan'da her üye devletin bir hâkime sahip olması kuralının, her üye devletin bir hâkim veya hukuk sözcüsüne sahip olması şeklinde değiştirilmesi fikrini ileri sürmektedir. **VAN GERVEN**, s. 218–219.

²³⁷ **DOUGLAS-SCOTT**, s. 205. Bkz. **NUGENT**, s. 248; **TRIDIMAS**, (1997), s. 1364.

²³⁸ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 17/1.

²³⁹ ATAD Usul Kuralları md. 26/1.

²⁴⁰ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 36.

²⁴¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 37; ATAD Usul Kuralları md. 64.

²⁴² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 38; ATAD Usul Kuralları md. 69–75.

²⁴³ ATAD Usul Kuralları md. 65.

3. Yargılama Usulü ile İlgili Bazı Konularda Açıklamalar

A. Tarafların ATAD Önünde Temsili

Üye devletler ve Topluluk kurumları, Divan önünde her dava için özel olarak tayin edilmiş bulunan birer temsilci tarafından temsil edilir. Bu temsilci, bir danışman ya da bir avukat ile desteklenebilir.²⁴⁴ Bu durum üye devletler dışında kalan AEA anlaşmasına taraf olan devletler ile Avrupa Serbest Değişim Ortaklığı yönetim yetkilisi için de aynıdır.²⁴⁵

Gerçek ve tüzel kişiler, Divan önünde bir avukat ile temsil edilir.²⁴⁶ Söz konusu avukat; ancak bir üye devlette ya da AEA anlaşmasına taraf bir devlette yargı organları önünde temsil yetkisi tanınan kişilerden olabilir.²⁴⁷ Ulusal mevzuatınca kendilerine davada temsil hakkı tanınmış profesörler de Divan önünde avukatlara tanınan haklardan yararlanır.²⁴⁸

Divan önündeki temsilciler, danışmanlar ve avukatlar, Usul Kuralları ile belirlenecek olan koşullarla, görevlerini bağımsız biçimde yerine getirmek için gerekli olan her türlü hak ve garantilerden yararlanır.²⁴⁹ Söz konusu kurallarda belirlenecek koşullarla, davada yer alan danışman ve avukatlara karşı Divan, mahkemelere ve yargı organlarına normal olarak tanınan yetkileri tanıır.²⁵⁰

Uygulama bakımından, avukat ücretleri, Divan'da yargılama harçları bulunmamasına karşın, Divan'a dava açmanın masraflı bir iş olduğunu göstermektedir.²⁵¹

B. Görev Dağılımı

ATA md. 220: "Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkemesi, her biri kendi yetki sınırları içinde işbu anlaşmanın yorumlanması ve uygulanmasında hukuka saygıyı sağlar." demektedir. Aynı madde içerisinde, belirli alanlarda kurucu antlaşmada öngörülen yargısal yetkileri kullanmak üzere kurulacak adli panellerden bahsedilmektedir. Bu maddeden anlaşıldığı üzere Topluluk yargı sistemi içerisinde görev problemi ile karşılaşılması olasıdır. Bu sorunun çözümü Adalet Divanı Statüsü md. 54 ve aynı Statü Ek 1 md. 8 içerisinde düzenlenmiştir.

İDM'ye gönderilmesi gereken bir dava dilekçesi veya usule ilişkin herhangi başka bir belge, yanlışlıkla ATAD başkâtibine sunulmuşsa, bu belge hemen ATAD başkâtibi tarafından İDM başkâtibine iletilir. Aynı şekilde, ATAD'a gönderilmesi gereken bir dava dilekçesi veya usule ilişkin herhangi başka bir belge, yanlışlıkla İDM başkâtibine sunulmuşsa, bu belge hemen İDM başkâtibi tarafından ATAD başkâtibine iletilir.²⁵²

²⁴⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 19/1.

²⁴⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 19/2.

²⁴⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 19/3.

²⁴⁷ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 19/4.

²⁴⁸ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 19/7.

²⁴⁹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 19/5; ATAD Usul Kuralları md. 32-36.

²⁵⁰ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 19/6.

²⁵¹ NUGENT, s. 248.

²⁵² Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 54/1.

İDM, önüne gelen bir davaya bakmaya yetkisi olmadığına ve bu davanın ATAD tarafından görülmesi gerektiğine karar verirse, davayı ATAD'a gönderir. Aynı şekilde, ATAD, önüne gelen bir davaya bakmaya yetkisi olmadığına ve bu davanın İDM tarafından görülmesi gerektiğine karar verirse, davayı İDM'ye gönderir. Bu son durumda İDM bu davayı görmek zorundadır.²⁵³

ATAD ve İDM'ye aynı konuya sahip, aynı sorunun yorumlanmasına ilişkin bir olay veya aynı işlemin geçerliliğini söz konu eden bir olay incelenmek üzere sunulduğunda, İDM tarafları dinledikten sonra, ATAD tarafından kararın açıklanmasına kadar davayı askıya alabilir. Aynı işlemin iptaline ilişkin başvurular söz konusu olduğunda, İDM, ATAD'ın bu başvurular üzerinde karar vermesi için, kendisi bu davaları reddedebilir. Bu tür durumlarda, ATAD tarafından da davanın askıya alınması kararı verilebilir. Bu son durumda İDM önündeki davaya devam eder.²⁵⁴

PM'ye gönderilmesi gereken bir dava dilekçesi veya usule ilişkin herhangi başka bir belge, yanlışlıkla ATAD veya İDM başkâtibine sunulmuşsa, bu belge hemen ilgili başkâtip tarafından PM başkâtibine iletilir. Aynı şekilde, ATAD'a veya İDM'ye gönderilmesi gereken bir dava dilekçesi veya usule ilişkin herhangi başka bir belge, yanlışlıkla PM başkâtibine sunulmuşsa, bu belge hemen PM başkâtibi tarafından ilgili başkâtime iletilir.²⁵⁵

PM, önüne gelen bir davaya bakmaya yetkisi olmadığına ve bu davanın ATAD veya İDM tarafından görülmesi gerektiğine karar verirse, davayı duruma göre ATAD'ya veya İDM'ye gönderir. Aynı şekilde, ATAD veya İDM, önüne gelen bir davaya bakmaya yetkisi olmadığına ve bu davanın PM tarafından görülmesi gerektiğine karar verirse, davayı PM'ye gönderir. Bu son durumda PM bu davayı görmek zorundadır.²⁵⁶

PM ve İDM, aynı sorunun yorumlanmasına ilişkin bir olay veya aynı işlemin geçerliliğini söz konu eden bir olay incelenmek üzere sunulduğunda, PM tarafları dinledikten sonra, İDM tarafından kararın açıklanmasına kadar davayı askıya alabilir. PM ve İDM'ye aynı konuya sahip bir olay incelenmek üzere sunulduğunda, İDM tarafından davaların sonuçlandırılması adına PM görevsizlik kararı verir.²⁵⁷

C. Davalarda Kullanılan Dil

Divan, AB'nin resmi dil olarak kabul ettiği tüm dilleri kullanmaktadır.²⁵⁸ Gerek davanın tarafları gerekse de hâkimler en iyi bildikleri dili kullanma hakkına sahiptir.²⁵⁹ Bununla beraber, her davada yalnızca bir Topluluk dili yargılama dili olarak kabul edilir. Bir devlet, birden çok resmi dile sahipse, bu dillerden birisini seçebilir.

²⁵³ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 54/2.

²⁵⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 54/3.

²⁵⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 8/1.

²⁵⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 8/2.

²⁵⁷ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol Ek 1 md. 8/3.

²⁵⁸ ATAD Usul Kuralları md. 29/1. Çevirmenler ve tercümanlar, ATAD idari personelinin %25'ini oluşturmaktadır. DEHOUSSE, s. 12. Topluluğun artan dil sayısı nedeni ile tercüman sayısındaki artış kaçınılmazdır. Dillerdeki artış, aynı zamanda yargılamada gecikme riskini de taşımaktadır. JACOBS, s. 827.

²⁵⁹ GÜNUĞUR, s. 390.

Buna karşılık, tanıklar, bilirkişiler ve hukuk sözcüleri duruşmada istedikleri Topluluk dilini kullanabilir.

Kural olarak, davalı taraf Topluluk kurumu ise davacı istediği yargılama dilini seçebilir. Davalı bir üye devlet veyahut o devletin tabiiyetinde ise, yargılama dili o devletin resmi dilidir. Birden çok devlet davalı ise, davacı bu dillerden birini seçecektir. Önkarar davasında yargılama dili, başvuruda bulunan milli mahkemenin resmi dilidir. İki tarafın anlaşarak karar verirse Topluluk dillerinden birisinin yargılama dili olarak kullanılmasına Divan tarafından karar verilebilir.

ATAD tarafından kullanılan çalışma dili ise Fransızca'dır.²⁶⁰ Divanda müzakereler, olağan olarak Fransızca yapılmaktadır; belirli bir davada hangi yargılama dili olursa olsun, Divan dâhilinde kullanılmak üzere, o dava ile ilgili belgeler, hemen daima Fransızcaya çevrilmektedir.²⁶¹

D. Özel Usul Biçimleri

a. Gerekçeli Karar

Divan, önüne önkarar davası açılarak gönderilen bir sorunun, Divan tarafından karara bağlanan bir soru ile aynı olması veya Divan'a yöneltilen sorunun cevabının herhangi bir kuşku doğurmadığı ya da mevcut içtihat hukukundan çıkarılabildiği durumlarda, kararını "gerekçeli karar" olarak verebilir. Gerekçeli karar içerisinde önkarar davası ile kendisine yöneltilen soruya ilişkin önceki kararına atıfla yetinebileceği gibi, ilgili içtihat hukukuna da deyinebilir. Bu durumda, Divan, ilgili tarafların ve hukuk sözcüsünün görüşlerini dinledikten sonra, önkarar davası ile kendisine başvuruda bulunan ulusal mahkemeyi haberdar etmelidir.

b. İhtiyati Tedbir Başvurusu

İhtiyati tedbir başvurusu, Topluluk kurumları tarafından alınan bir işlemin durdurulmasına ilişkin olabileceği gibi, ciddi ve geri döndürülemez bir zarar ortaya çıkmasını engellemek için alınacak diğer tüm önlemleri de kapsamaktadır.²⁶² Başvuru hakkında Divan başkanı karar verebilir ya da durumu Divan'a götürebilir.²⁶³ Başvuruya verilen yanıt gerekçeli karar biçimindedir ve bu karara karşı itiraz edilemez.²⁶⁴ Başvurusu reddedilen taraf, yeni olayların oluştuğunu ileri sürerek yeniden ihtiyati tedbir başvurusunda bulunabilir.²⁶⁵

c. Seri Muhakeme Usulü

Seri muhakeme usulü, kimi acele görülmesi gereken davalarda Divan'ın kararını en az gecikme ile almasını sağlayan bir yöntemdir. Taraflardan birinin başvurusu

²⁶⁰ Edward, Fransızcanın Divan'ın çalışma dili olmasını tarihi nedenlere bağlamaktadır. AKÇT Antlaşmasının tek resmi dili Fransızcadır. Divan'ın yerleşim yeri olan Lüksemburg'un resmi dili Fransızcadır. Son olarak, Divan'ın ilk üyelerine en yakın gelen dil Fransızcadır. EDWARD, s. 546. Gerek çalışma dilinin Fransızca olması gerekse de hukuk sözcüleri makamının varlığı, ilk kurulduğu günden bu yana ATAD içinde Fransız hukuk geleneğinin baskın olduğunu göstermektedir. CUTHBERT, s. 10.

²⁶¹ ARAT, s. 115.

²⁶² ATAD Usul Kuralları md. 83.

²⁶³ ATAD Usul Kuralları md. 85.

²⁶⁴ ATAD Usul Kuralları md. 86/1.

²⁶⁵ ATAD Usul Kuralları md. 88.

üzerine, Divan başkanı, diğer tarafların da görüşlerini alarak, söz konusu davanın acele görülmesi gerekip gerekmediğine ve seri muhakeme usulünün uygulanıp uygulanmamasına ilişkin kararını verir. Önkarar davalarında, önkarar davasına başvuran ulusal mahkeme de seri muhakeme usulü ile davanın sonuçlandırılmasını talep edebilir.²⁶⁶

d. Adli Yardım

Taraflardan biri dava giderlerinden bir kısmını veya tamamını karşılayamadığı gerekçesiyle adli yardım başvurusunda bulunabilir.²⁶⁷ Bu başvuru, ilgilinin durumunun ispatına yarayan belgeler ile desteklenmelidir.²⁶⁸ Divan başkanı, bir raportör hâkim atar. Raportör hâkimin üyesi olduğu daire tarafından adli yardım başvurusu hakkında karar verilir.²⁶⁹

4. ATAD Kararlarına Karşı Hukuk Yolları

Divan kararı, açık oturumda taraflara tefhim edilmekle kesin hüküm niteliğini kazanır ve hukuksal sonuçlarını doğurur. Divan kararlarına karşı başvurulabilecek olağan kanun yolu bulunmamaktadır. Bununla beraber, istisnai olarak Divan kararlarına karşı başvuruda bulunmak mümkündür.

Hemen belirtmek gerekir ki, bir karar metninde basit yazım hataları, hesap hataları ve diğer aşikâr maddi hatalar varsa, Divan re'sen ya da tarafların istemi üzerine, hükmün tefhim edildiği günden itibaren iki hafta içerisinde bu durumu düzeltebilir.²⁷⁰

Bunun yanı sıra dört istisnai neden ile Divan kararlarına karşı başvuruda bulunması mümkündür.

A. Kararın Yorumu

Bir kararın anlamı ve çerçevesinin anlaşılmasında güçlük olan hallerde, kararın açıklığa kavuşturulmasında bir çıkarı olduğunu kanıtlayan tarafın veya Topluluk kurumlarının istemi üzerine, bu kararın yorumlanması Divan'ın yetkisindedir.²⁷¹ Bu istem süreye tabi değildir.²⁷²

B. İtiraz

Bir davada savunmada bulunan taraf, resmi olarak davet edilmesine karşın, yazılı savunmasını mahkemeye sunmamışsa, karar bu savunmanın yokluğunda verilebilir. Böyle bir durumda, bu karara bir ay içerisinde itiraz edilmesi mümkündür. Böyle bir itiraz, aksi Divan tarafından kararlaştırılmadığı müddetçe, kararın icrasını durdurmaz.²⁷³

²⁶⁶ ATAD Usul Kuralları md. 62a.

²⁶⁷ Bkz. COURT OF JUSTICE, s. 8.

²⁶⁸ ATAD Usul Kuralları md. 76/1.

²⁶⁹ ATAD Usul Kuralları md. 76/3.

²⁷⁰ ATAD Usul Kuralları md. 66/1.

²⁷¹ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 43; ATAD Usul Kuralları md. 102.

²⁷² GÜNUÇUR, s. 389.

²⁷³ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 41.

C. Üçüncü Kişinin İtirazı

Üye devletler, Topluluk kurumları ve diğer tüm gerçek ve tüzel kişiler, durum ve koşulları Usul Kurallarında belirlenecek şekilde, çağrılmadıkları halde verilen kararlar aleyhine, eğer bu kararlar haklarına zarar veriyorsa üçüncü kişi olarak bu karara itiraz etme hakkına sahiptir.²⁷⁴

D. Yargılamanın Yenilenmesi

Yargılamanın yenilenmesi, verilmiş karar üzerinde önemli bir etki yaratabilecek ve kararın verilmesinden önce Divan ve ilgili kararın yeniden ele alınmasını isteyen tarafça bilinmeyen bir olayın ortaya çıkması halinde istenebilir.²⁷⁵

Yargılamanın yenilenmesi, Divanın, yeni bir olayın varlığını kesin olarak doğruladığı, kararın düzeltilmesine neden olacak niteliklerin bu olayda bulunduğu ve tüm bunların ışığında başvurunun kabul edilebilir bulunduğu dair bir karar ile başlar.²⁷⁶

Kararın verilmesini izleyen on yıl dolduktan ve talebin dayandığı vakianın talepte bulunan tarafça öğrenildiği günden itibaren üç ay geçtikten sonra, yargılamanın yenilenmesi talebinde bulunulamaz.²⁷⁷

²⁷⁴ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 42.

²⁷⁵ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 44/1.

²⁷⁶ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 44/2.

²⁷⁷ Adalet Divanı'nın Statüsü Hakkında Protokol md. 44/3.

SONUÇ

Nice Antlaşması ile değiştirilen kurucu antlaşmalar, Topluluk yargı sisteminin daha iyi işleyebilmesi için önemli yenilikler öngörmüştür. Bu yenilikler, her ne kadar Topluluk yargı sisteminin yeniden yaratılması biçiminde olmasa da, bu sistemin gelecekteki değişikliklere kendisini daha rahat uyarlamasına imkân verecek niteliktedir. Özellikle kurucu antlaşmalar içerisinde yer alan ayrıntılı sayılabilecek düzenlemelerin Statü ve Usul Kuralları içinde düzenlenmesine olanak verilmesi ve Statü ve Usul Kuralları'nın değiştirilmesi usulünde kolaylıklar sağlanması önemli gelişmelerdir.

Bu gelişmelerin arasında Topluluk yargı sisteminin yapısı ve işleyişini etkileyecek en önemli değişiklik, belirli alanlarda açılan davalara ilk derecede bakmak ve karar vermek için adli panellerin kurulabilecek olmasıdır. Nitekim kurucu antlaşmadaki bu düzenleme kullanılarak, İDM'ye bağlı adli panel olarak görev yapan PM kurulmuştur. Buna ek olarak, Komisyon tarafından hazırlanan tasarı uyarınca TPM'nin kurulması da gündemdedir.

Önümüzdeki yıllarda, özellikle genişleme ve Topluluk yetkilerinin artması ile birlikte ATAD ve İDM'nin artacak iş yükü de göz önüne alındığında, belirli alanlarda kurulan adli panellerin sayısının artması beklenmelidir. Bununla birlikte, Topluluk yargı sistemi içerisinde karar veren mahkeme sayısındaki artış, Topluluk hukukunun bir bütün halinde uygulanmasını etkileyecek niteliktedir. Bu noktada, Topluluk yargı sisteminin uyumlu işleyebilmesi için, yaratılacak olan adli panellerin niteliklerinin birbirine mümkün olduğu kadar çok benzemesi gerekmektedir.

Adli panellerin kurulması ve uzmanlık gerektiren alanların bu panellerin yetkisi içinde bırakılması ve ATAD'ın önkara davası ve ihlal davası gibi anayasal nitelik taşıdığı söylenebilecek davalarda yetkili kılınması, Topluluğun genel yetkili mahkemesinin İDM olduğuna işaret etmektedir. İDM, gelecekte, Statü değişikliği ile ihlal davası ve belirli alanlarla sınırlı olarak önkara davası görme yetkisine kavuşabilecektir. Bu durumda ATAD, gitgide Topluluk hukuku ile ilgili önemli sorunlar olduğunda yetkili olan bir mahkeme niteliğine ulaşacaktır.

KAYNAKÇA**KİTAP**

- ARAT, TUĞRUL**, *Avrupa Toplulukları Adalet Divanı*, ATAUM Yayınları, No: 3, Ankara, 1989.
- BOZKURT, ENVER – ÖZCAN, MEHMET - KÖKTAŞ, ARİF**, *Avrupa Birliği Hukuku*, 2. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004.
- CHALMERS, DAMIAN**, *European Union Law Volume I*, Biddles Lmt., Great Britain, 1998.
- COUNCIL OF BARS AND LAW SOCIETIES OF EUROPE**, <http://www.ccbe.org/doc/colloquium_nov_2004/documents/colloquium.pdf>, *Colloquium on the Judicial Architecture of the European Union*, 2004.
- COURT OF JUSTICE**, <<http://www.curia.eu.int/en/instit/txtdocfr/autrestxts/txt9.pdf>>, *Notes for the Guidance of Counsel*, 2004.
- CRAIG, PAUL - DE BURCA, GRAINNE**, *EU Law: Texts, Cases and Materials*, 3. Edition, Oxford University Press, Oxford, 2003.
- CUTHBERT, MIKE**, *E.U. Law in a Nutshell*, 3. Edition, Sweet & Maxwell, London, 2000.
- DEHOUSSE, RENAUD**, *The European Court of Justice, The Politics of Judicial Integration*, St. Martin's Press, Newyork, 1998.
- DINAN, DESMOND**, *Ever Closer Union: An Introduction to European Integration*, 2. Edition, Palgrave, Great Britain, 1999.
- DOUGLAS - SCOTT, SIONAIDH**, *Constitutional Law of the European Union*, Great Britain, 2002.
- GÜNUĞUR, HALUK**, *Avrupa Topluluğu Hukuku*, Eğitim Yayıncılık, Ankara, 1993.
- HOUSE OF LORDS**, <<http://www.statewatch.org/news/2004/mar/hol-ecj-47.pdf>>, *The Future Role of the European Court of Justice*, London, 2004.
- KENT, PENELOPE**, *Law of the European Union*, 3. Edition., Malaysia, 2001.
- MENGOZZI, PAOLO**, *European Community Law from the Treaty of Rome to the Treaty of Amsterdam*, 2. Edition, Kluwer Law International, USA, 1999.
- NUGENT, NEILL**, *The Government and Politics of the European Union*, 5. Edition, Duke University Press, Durham, 2003.
- STEINER, JO – WOODS, LORNA – TWIGG – FLESNER, CHRISTIAN**, *Text Book on EC Law*, 8. Edition, Oxford University Press, Great Britain, 2003.
- TEKİNALP, ÜNAL – TEKİNALP, GÜLÖREN**, *Avrupa Birliği Hukuku*, Beta, İstanbul, 2000.

MAKALE

- ALBORS-LLORENS, ALBERTINA**, “Changes in the Jurisdiction of the European Court of Justice under the Treaty of Amsterdam”, *Common Market Law Review*, Cilt: 35, Sayı: 6, Aralık 1998, s. 1273–1294.
- ARNULL, ANTHONY**, <http://www.kcl.ac.uk/depsta/law/research/cel/working_papers/2004/arnull.pdf>, “Is Europe to have a Constitutional Court”, *King College London*, 2004, s. 1–19.
- ARSAVA, FÜSUN**, “Nice Antlaşmasının Getirdikleri”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Bahar/2002, s. 1–30.
- BROWN, NEVILLE**, “The First Five Years of the Court of First Instance and the Appeals to the Court of Justice: Assessment and Statistics”, *Common Market Law Review*, Cilt: 32, Sayı: 3, Haziran 1995, s. 743–761.
- EDWARD, DAVID**, “How the Court of Justice Works”, *European Law Review*, Cilt: 20, Sayı: 6, Aralık 1995, s. 539–559.
- HEFFERNAN, LIZ**, “The Community Courts Post-Nice: A European *Certiotari* Revisited”, *International and Comparative Law Quarterly*, Cilt: 52, Kasım 2003, s. 907–933.
- JACOBS, FRANCIS**, “Recent and Ongoing Measures to Improve the Efficiency of the Court of Justice”, *European Law Review*, Cilt: 29, Sayı: 6, Aralık 2004, 823–830.
- LAVRANOS, NIKOLAOS**, “The New Specialized Courts within the European Judicial System”, *European Law Review*, Cilt: 30, Sayı: 2, Nisan 2005, 261–272.
- LENAERTS, KEON**, <<http://www.coleurop.be/content/studyprogrammes/law/studyprog/pdf/Research%20Paper%20202005%20Lenaerts.pdf>>, “The Future Organization of the European Courts”, *European Legal Studies*, 2/2005, 2005; s. 1–16.
- MILLER, VAUGHNE**, <<http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2001/rp01-049.pdf>>, “The Treaty of Nice and the Future of Europe Debate”, *House of Commons*, 01/49, 2001, s. 1–70.
- SCOREY, DAVID**, “A New Model for the Communities’ Judicial Architecture in the New Union”, *European Law Review*, Cilt: 21, Sayı: 3, Haziran 1996, s. 224–233.
- TRIDIMAS, TAKIS**, <http://www.fedtrust.co.uk/uploads/constitution/05_04.pdf>, “The ECJ and the Draft Constitution: A Supreme Court for the Union?”, *The Federal Trust*, 05/04, Mayıs 2004, s. 1–12.

- TRIDIMAS, TAKIS**, "The Role of the Advocate General in the Development of Community Law: Some Reflections", *Common Market Law Review*, Cilt: 34, Sayı: 6, Aralık 1997, s. 1349-1387.
- VAN GERVEN, WALTER**, "The Role and Structure of the European Judiciary Now and in the Future", *European Law Review*, Cilt: 21, Sayı: 3, Haziran 1996, s. 211-224.
- YATAGANAS, XENOPHON**, "The Treaty of Nice: The Sharing of Power and the Institutional Balance in the European Union - A Continental Perspective", *European Law Journal*, Cilt: 7, Sayı: 3, Eylül 2001, s. 242-291.